

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
Навчально науковий інститут (факультет) ФЕЕМ

Кафедра Облік і економічний аналіз

«Допущений до захисту»

Завідувач кафедри

 д.е.н., проф. Погорєлова О.В.

“05” червня 2025 року

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти **«бакалавр»**

на тему: Організація бухгалтерського обліку і економічного аналізу
розрахунків з дебіторами та кредиторами на підприємстві

Виконала: студентка 4421з групи

Аннич О.В.

Керівник роботи: проф., д.е.н.

(посада, науковий ступінь, вчене звання)

Котикова О.І.

Миколаїв – 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Навчально науковий інститут (факультет) ФЕЕМ
Кафедра Облік і економічний аналіз
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Освітня програма Облік і аудит

ЗАТВЕРДЖУЮ

Гарант освітньої програми

к.е.н., доц. Вячеслав ІВАТА

“ 16 ” червня 2025 року

З А В Д А Н Н Я **на кваліфікаційну роботу** **на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»**

Студенту Аннич Олені Володимирівні
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Організація бухгалтерського обліку і економічного аналізу розрахунків з дебіторами та кредиторами на підприємстві

Керівник роботи: Котикова Олена Іванівна, проф., к.е.н.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом ректора № 380 уч. від “19” 05 2025 року _____

2. Термін подання роботи: до «15» червня 2025 року

3. Вихідні дані по роботі: законодавчо-нормативні акти та інструктивні документи з бухгалтерського обліку та аудиту; монографії та статті науковців та практиків; інтернет-ресурси; статутні, первинні документи та форми звітності на ПАТ «ІНГУЛ».

4. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів)

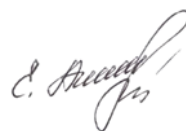
1. Теоретичні основи бухгалтерського обліку і економічного аналізу розрахунків з дебіторами та кредиторами на підприємствах України; 2. Виробничо-економічна характеристика та аналіз фінансового стану ПАТ «ІНГУЛ»; 3. Характеристика стану бухгалтерського обліку і економічного аналізу розрахунків з дебіторами та кредиторами НА «ІНГУЛ».

5. Перелік презентаційних матеріалів 1. Сутність кредиторської заборгованості з точки зору різних авторів; 2. Сутність дебіторської заборгованості з точки зору різних авторів; 3. Аналіз фінансового стану підприємства ПАТ «ІНГУЛ» на основі балансу; 4. Аналіз дебіторської заборгованості за 2023-24р.р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Затвердження теми роботи	03.02.2025	виконано
2.	Написання 1 розділу роботи	21.02.2025	виконано
3.	Написання 2 розділу роботи	17.03.2025	виконано
4.	Написання 3 розділу роботи	16.04.2025	виконано
5.	Надання роботи до кафедрального захисту	02.06.2025	виконано
6.	Захист роботи	23.06.2025	виконано

Студент

(підпис)

Аннич О.В.
(прізвище та ініціали)

Керівник (роботи)

(підпис)

Котикова О.І.
(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Аннич О. В. «Організація бухгалтерського обліку і економічного аналізу розрахунків з дебіторами та кредиторами на підприємстві» бакалаврська робота на здобуття першого ступеня вищої освіти «бакалавр». – Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв, 2025.

Бакалаврська робота присвячена проблемі вдосконалення процесу бухгалтерського обліку та аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості та здійснено огляд нормативно-правової бази з обліку і економічного аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості. Таким чином, розглянувши дебіторську та кредиторську заборгованість з точки зору економічної теорії, ми дійшли висновку, що не існує єдиного визначення термінів «дебіторська заборгованість» та «кредиторська заборгованість». Проаналізували законодавчо – нормативні та теоретичні аспекти організації бухгалтерського обліку і аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості. Провели аналіз класифікації згідно різних поглядів та дослідили методику аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємствах України.

Надано виробничо-економічну характеристику та проведено аналіз фінансового стану, а також аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості. Отримані результати проведених розрахунків показників фінансового стану свідчать, що підприємство, у цілому, є ліквідним і платоспроможним, але відчуває труднощі з мобільністю використання власних коштів. Також було проаналізовано стан дебіторської та кредиторської заборгованості та виявлено, що кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську.

Розглянуто основні елементи облікової політики, де підприємство висвітлює обрану облікову політику шляхом опису: принципів оцінки статей звітності та методів обліку за окремими статтями звітності. Охарактеризовано

організацію синтетичного і аналітичного обліку дебіторської та кредиторської заборгованості, первинні документи, їх облік та рух на підприємстві.

Отримані результати можуть бути застосовані у практичній діяльності підприємства.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, економічний аналіз, облік, обліковий процес.

ABSTRACT

Annich O. V. "Organisation of Accounting and Economic Analysis of Debtor and Creditor Settlements in the Enterprise" bachelor's thesis for obtaining the first level of higher education "bachelor". - National University of Shipbuilding named after Admiral Makarov, Mykolaiv, 2025. The bachelor's thesis is dedicated to the problem of improving the process of accounting and analysis of accounts receivable and payable, and provides an overview of the regulatory and legal framework for the accounting and economic analysis of accounts receivable and payable. Thus, having considered accounts receivable and payable from the perspective of economic theory, we concluded that there is no single definition of the terms "accounts receivable" and "accounts payable".

We analysed the legislative, normative, and theoretical aspects of organising accounting and analysing receivables and payables. We conducted an analysis of classification according to various perspectives and explored the methodology for analysing receivables and payables in Ukrainian enterprises. A production and economic characterisation was provided, and an analysis of its financial condition was carried out, as well as an analysis of receivables and payables. The results of the calculations of financial condition indicators indicate that the enterprise is generally liquid and solvent but experiences difficulties with the mobility of its own funds. The state of receivables and payables was also analysed, revealing that payables significantly exceed receivables.

The main elements of the accounting policy have been considered, where the enterprise highlights the chosen accounting policy by describing: the principles for

evaluating reporting items and the methods of accounting for individual reporting items. The organisation of synthetic and analytical accounting for receivables and payables, primary documents, their accounting and movement within the enterprise has been characterised. The results obtained can be applied in the practical activities of the enterprise.

Keywords: accounts receivable, accounts payable, economic analysis, accounting, accounting process.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ ТА КРЕДИТОРАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ	8
1.1. Сутність і склад дебіторської та кредиторської заборгованості	8
1.2. Теоретичні аспекти бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами	19
1.3. Теоретичні аспекти економічного аналізу розрахунків з дебіторами та кредиторами	33
РОЗДІЛ 2	
ВИРОБНИЧО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПАТ «ІНГУЛ»	41
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства	41
2.2. Аналіз фінансового стану підприємства	51
2.3. Аналіз розрахунків з дебіторами та кредиторами	57
ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ ТА КРЕДИТОРАМИ НА ПАТ «ІНГУЛ»	65
3.1. Організація бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами на підприємстві	65
3.2. Організація економічного аналізу розрахунків з дебіторами та кредиторами на підприємстві	90

ВИСНОВКИ	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	97

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВКО – Видатковий касовий ордер

ЄДРПОУ – код Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України

МСБО – Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку

МСФЗ – Міжнародні стандарти фінансової звітності

ПАТ «Інгул» – Публічне акціонерне товариство «Миколаївський трансформаторний завод «Інгул»

ПДВ – Податок на додану вартість

ПКО – Прибутковий касовий ордер

П(С)БО – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку

ВСТУП

У процесі здійснення діяльності підприємства виникає необхідність обліку взаєморозрахунків з дебіторами та кредиторами. Правильне відображення в обліку дебіторської і кредиторської заборгованості має виключно важливе значення, оскільки суми балансових залишків за цими заборгованостями і періоди оборотності кожної з них впливають на платоспроможність підприємства, що і обумовлює актуальність обраної теми.

Предметом дослідження є методика організація обліку і аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства. В якості об'єкта дослідження виступає ПАТ «Інгул».

Метою дипломної роботи є вивчення методичних аспектів обліку та аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості. Для досягнення вказаної мети були поставлені і вирішені наступні задачі:

- дослідити економічну сутність дебіторської та кредиторської заборгованості як об'єкту обліку та аналізу;
- проаналізувати законодавчо-нормативні та теоретичні аспекти бухгалтерського обліку та економічного аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості;
- надати виробничо-економічну характеристику ПАТ «Інгул» та провести аналіз його фінансового стану;
- всебічно охарактеризувати існуючу організацію бухгалтерського обліку і економічного аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості на ПАТ «Інгул» та критично їх оцінити.

Законодавчо-нормативною базою дипломної роботи є: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і

господарських операцій підприємств і організацій, П(С)БО 10 «дебіторська заборгованість», П(С)БО 11 «Зобов'язання», Положення про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку, Методичні рекомендації з використання регістрів бухгалтерського обліку та ін.

Теоретичною базою роботи є монографії, посібники, статті з обраної теми роботи таких вітчизняних авторів, як Білуха М. Т., Бутинець Ф. Ф., Кужельний М. В, Мурашко В. М., Савицька Г. В., Петрова В. І., Сопко В. В. та інші.

Практична база дипломної роботи складається зі Статуту, пояснювальної записки до річного звіту, Наказу «Про облікову політику», робочого плану рахунків, документів первинного, аналітичного та синтетичного обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на ПАТ «Інгул».

Дипломна робота складається з вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі досліджується економічна сутність дебіторської та кредиторської заборгованості, теоретичні аспекти їх обліку та аналізу, а також існуючий стан законодавчо-нормативної бази.

У другому розділі надається виробничо-економічна характеристика ПАТ «Інгул» та проводиться аналіз його фінансового стану та економічний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості.

У третьому розділі проводиться практичне дослідження організації бухгалтерського обліку та аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві та критично оцінюється.

Дипломна робота виконана на 104 сторінках друкованого тексту. Досліджений фактичний матеріал представлений в 17 таблицях, 5 рисунках. Опрацьована література включає 57 джерела. Демонстраційний матеріал до роботи складається з 5 плакатів формату А4.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ ТА КРЕДИТОРАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

1.1. Сутність і склад дебіторської та кредиторської заборгованості

Поняття «розрахунки» та «заборгованість» в переважній більшості містять посилення на «зобов'язання»: розрахунки виникають за зобов'язаннями або зобов'язання випливають з розрахунків, заборгованість – це зобов'язання або навпаки. Тобто є необхідність визначити місце кожного з понять та взаємозв'язки між ними [1]. Зобов'язання мають масштабний характер, проникають в усі сфери діяльності підприємства та виникають з моменту прийняття будь-якого рішення, але не кожне зобов'язання є дійсним. У разі прийняття рішення про практичну реалізацію зобов'язання, яке передбачає обмін ресурсами, та набуття ним юридичного оформлення, його можна вважати фінансовим. Виконання фінансового зобов'язання відбувається через систему розрахунків, які виникають та припиняються в момент руху тих чи інших ресурсів (або грошових коштів, або товарів, робіт, послуг).

Зобов'язання – заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди .

Заборгованість – це стан розрахунків за фінансовими зобов'язаннями на будь-який момент часу [2].

Кредитори – юридичні і фізичні особи, яким внаслідок минулих подій підприємство заборгувало певні суми коштів, їхніх еквівалентів чи інших активів.

Розглянемо трактування сутності кредиторської заборгованості з точки зору різних авторів.

Таблиця 1.1

Сутність кредиторської заборгованості з точки зору різних авторів

Джерело	Визначення
1	2
Бутинець Ф.Ф., Горецька Л.Л.	Кредиторська заборгованість – форма розрахунку за товари і послуги, які придбаються у ході операцій компанії, що періодично повторюються і використовуються у виробництві (в якості сировини) чи для перепродажу (інакше її називають рахунками до сплати чи торговими рахунками до сплати) [3, с. 387].
Голов С.Ф., Костюченко В.М.	Кредиторська заборгованість – це суми, які нараховуються постачальникам за купівлю у них товарів або послуг в кредит [4].
Борисов А.Б.	Кредиторська заборгованість – грошові кошти, які тимчасово підпорядковані підприємству, фірмі, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі, у яких вони позичені і яким вони не виплачені [5].
Чабанова Н.В., Василенко Ю.А.	Кредиторська заборгованість – це особлива частина майна організації, що є предметом обов’язкових правовідносин між організацією і її кредиторами. Організація володіє і користується кредиторською заборгованістю, але вона зобов’язана повернути чи виплатити дану частину майна кредиторам, що мають права вимоги на неї. Дана частина майна – це борги організації, чуже майно, чужі кошти, що знаходяться у володінні організації-боржника [6].
Грабова Н.М.	Кредиторська заборгованість - тимчасово залучені суб'єктом у власне користування грошові кошти, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі[2].

1	2
Партин Г.О., Загородній А.Г.	Кредиторська заборгованість – це заборгованість підприємства іншим юридичним і фізичним особам, що виникла в результаті здійснених раніше дій (подій), оцінена в гривнях і щодо якої в підприємства існують зобов'язання її погашення в певний строк [7, с. 112].

Відповідно до законодавства кредиторська заборгованість є зобов'язанням. П(С)БО 11 класифікує зобов'язання наступним чином:

Рис.1.1. Класифікація зобов'язань за П(С)БО 11

Бланк І.А.[9] пропонує таку класифікацію кредиторської заборгованості:

- кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги, термін оплати за якими не настав;
- кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги, котрі вчасно не оплачені
- кредиторська заборгованість за виданими векселями;
- кредиторська заборгованість за отриманими авансами;

- кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом і позабюджетними платежами;
- кредиторська заборгованість зі страхування;
- кредиторська заборгованість з оплати праці; - інші види кредиторської заборгованості[9, с. 163].

Бутинець Ф.Ф.[3] поділяє кредиторську заборгованість на такі види:

- за складністю: прості, складні;
- за визначеністю у часі: обмежені у часі, безстрокові;
- за забезпеченістю виконання зобов'язань: забезпечені, незабезпечені;
- залежно від підстави виникнення зобов'язання: договірні, позадоговірні;
- за способом погашення: монетарні, немонетарні;
- за часом виникнення: теперішні, майбутні;
- за терміном погашення: довгострокові, короткострокові;
- за можливістю оцінки: фактичні, оціночні, умовні [3, с. 461].

Підприємство має право вибору будь-якого варіанту класифікації кредиторської заборгованості виходячи із особливостей та напрямків своєї діяльності, однак з метою формування достовірних облікових даних доцільним є використання класифікації, зазначеної у П(С)БО 11 «Зобов'язання».

Економічна сутність кредиторської заборгованості полягає в тому, що це не тільки частина майна організації, як правило кошти, але і товарно-матеріальні цінності, наприклад у зобов'язаннях за товарним кредитом [3,с. 461].

Як правова категорія кредиторська заборгованість - особлива частина майна організації, що є предметом обов'язкових правовідносин між організацією і її кредиторами. Організація володіє і користується

кредиторською заборгованістю, але вона зобов'язана повернути чи виплатити дану частину майна кредиторам, що мають права вимоги на неї [3, с. 461].

Отже, кредиторська заборгованість має двоїсту юридичну природу: як частина майна вона належить організації на праві володіння, чи навіть праві власності щодо отриманих позичкових коштів і ресурсів, визначених родовими ознаками; як об'єкт зобов'язальних правовідносин - це борги організації перед кредиторами, тобто особами, уповноваженими на витребування чи стягнення від організації зазначеної частини майна

З урахуванням відзначених ознак кредиторську заборгованість можна було б визначити як частину майна організації, що є предметом боргових зобов'язань організації-дебітора (боржника) перед уповноваженою особою кредиторами, що підлягає бухгалтерському обліку і відображенню в балансі як борги організації – балансоутримувача [1].

Розглянемо трактування поняття «дебіторська заборгованість». Взагалі, дебітори - юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів[11].

Дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигід та може бути достовірно визначена її сума. Це означає, що якщо підприємство надасть своєму контрагенту товари (роботи, послуги) без отримання компенсації (безоплатно), дебіторська заборгованість не визнається, адже надходження економічних вигід не очікується[22].

Незважаючи на велику кількість публікацій, присвячених вивченню сутності поняття «дебіторська заборгованість», дане поняття настільки багатогранне, що і в даний час не існує єдиного підходу до його визначення. Тому необхідно розглянути декілька визначень поняття «дебіторська заборгованість» та порівняти їх.

Таблиця 1.2.

Сутність дебіторської заборгованості з точки зору різних авторів

Джерело	Визначення
1	2
Загородній А.Г	Дебіторська заборгованість – сума фінансових зобов'язань чи грошового боргу, яке підлягає погашенню[10].
Наказ «Про затвердження П(С)БО» №237 від 08.10.99	Дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату[11].
Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку	Дебіторська заборгованість – сума вимог банку до юридичних і фізичних осіб на певну дату щодо отримання активів, послуг тощо[12].
Скоробогатова В.В.	Дебіторська заборгованість – сума заборгованості суб'єкту державного сектору на певну дату, що виникає внаслідок обмінних та необмінних операцій[13].
Шара Є.Ю., Андрієнко О.М., Жидєєва Л.І.	Дебіторська заборгованість – фінансовий актив установи, що виникає унаслідок договірних відносин між двома юридичними особами, серед яких одна, що є власником активу, після настання відповідних умов угоди має право на отримання платежів, товарів, робіт та послуг[14].
Голов С.Ф.	Дебіторська заборгованість – фінансовий актив, що є контрактним правом однієї сторони отримати гроші й узгоджується з відповідним зобов'язанням сплати іншої сторони[4].

1	2
Белозерцев В.	Дебіторська заборгованість – це грошове вираження результату вимушеної або заздалегідь запланованої господарсько-економічної операції кредитного характеру з контрагентами, що мала місце у минулому та борг за неї може бути достовірно визначений, узгоджений з контрагентом та сплачений підприємству у майбутньому, а в поточний момент відображений у балансі підприємства як актив[15].
Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устинко О.А., Юрій С.І.	Дебіторська заборгованість – це сума боргів, які винні підприємству юридичні або фізичні особи та які виникли у результаті господарських взаємовідносин з ними[16].
Крайник О.П.	Дебіторська заборгованість – форма відстрочки платежу — відкритий кредит (неформальна або формальна угода, яка передбачає виконання послуг замовником або реалізації продукції покупцю з відстрочкою оплати за них. Такий кредит вважається безкоштовним та без чіткого визначення строку[17].
Дубровська Є.В.	Дебіторська заборгованість – неоплачені юридичними та фізичними особами товари (роботи, послуги) та/або вилучені кошти з кругообігу підприємства, що мають документальне підтвердження, яке надає право на отримання боргу у вигляді грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [18].

Цікавий підхід до тлумачення дебіторської заборгованості у закордонних авторів . Так, accounts receivable (анг.) поряд із дебіторською заборгованістю має такі варіанти перекладу: рахунки до отримання, рахунки дебіторів, дебітор за розрахунками. Зокрема, як зазначають Д. Стоун та К. Хітчинг[19]: дебіторська заборгованість має назву «рахунки до отримання», а дебітори – це особи, які винні гроші за товари і послуги, вже одержані, але не оплачені ними.

Професори Гарвардського університету Зві Боді і Роберт К. Мертон[20] визначають дебіторську заборгованість як «рахунки до отримання», зазначаючи, що це та сума, яку покупці продукції повинні виплатити корпорації (підприємству).

Західні економісти часто приймають поняття «кредитна політика» та «політика управління дебіторською заборгованістю» як цілісну категорію. Так наприклад, Дж. Ван Хорн взагалі розглядає дебіторську заборгованість як кількісний результат, що виникає у результаті реалізації кредитної політики підприємства, а Барт Едвардс, у своїй книжці «Кредитний менеджмент» взагалі використовує поняття «дебіторська заборгованість», суто як термін обліку[21].

Деякі українські вчені розглядають дебіторську заборгованість як кошти, вилучені у підприємства, або які на певний термін знаходяться в інших осіб. Ми вважаємо таку дефініцію не досить коректною, оскільки вона потребує уточнення. Так, кошти, що вилучені у підприємства, не завжди перетворюються у дебіторську заборгованість.

Як ми бачимо, всі автори розглядають одну і ту саму проблему дебіторської заборгованості під різним кутом.

Одночасно з визнанням дебіторської заборгованості відбувається її класифікація за певними критеріями [23]:

- Строком погашення та зв'язком з нормальним операційним циклом;
- Об'єктами, щодо яких виникла дебіторська заборгованість;

- Своєчасністю погашення.

Види дебіторської заборгованості зображені на рисунку 1.2.

Рис.1.2 Класифікація дебіторської заборгованості [24]

За строком погашення дебіторська заборгованість може бути довгостроковою і поточною. При цьому враховуються два критерії: строк погашення та зв'язок з нормальним операційним циклом.

Довгострокова дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після 12 місяців з дати балансу.

Поточна дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу [22].

Критерієм класифікації заборгованості на поточну і довгострокову є операційний цикл.

Операційний цикл - проміжок часу між придбанням запасів для провадження діяльності й отримання грошей та їх еквівалентів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг[25]. Операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Дебіторська заборгованість також класифікується за об'єктами, щодо яких вона виникла. Згідно з цим виділяють такі види дебіторської заборгованості:

- Заборгованість орендаря за фінансовою орендою, яка відображається в балансі орендодавця;
- Заборгованість, забезпечена векселями;
- Надані позики;
- Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги;
- Дебіторська заборгованість за розрахунками (з бюджетом, за виданими авансами, з нарахованих доходів, із внутрішніх розрахунків);
- Інша дебіторська заборгованість.

Залежно від своєчасності погашення дебіторська заборгованість поділяється на:

- Дебіторську заборгованість, строк оплати якої не настав (строкову дебіторську заборгованість);
- Дебіторську заборгованість, не сплачену в строк (прострочену), в тому числі сумнівну і безнадійну дебіторські заборгованості.

Сумнівний борг – поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, щодо якої є невпевненість у її погашенні боржником.

Безнадійна дебіторська заборгованість - поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності.

Можна виділити ще два особливі види дебіторської заборгованості :

- Відстрочені податкові активи – сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах і виникає у випадку, коли обліковий прибуток є меншим за податковий прибуток. Методологічні засади відображення в обліку відстрочених податкових активів регламентуються П(С)БО 17.

- Витрати майбутніх періодів – витрати, здійснені у звітному періоді, але які будуть визнані витратами у Звіті про фінансові результати у майбутніх звітних періодах згідно з принципом відповідності доходів і витрат[3].

Здійснивши дослідження сутності дебіторської та кредиторської заборгованостей, різноманітних їх класифікацій можна з впевненістю стверджувати, що величина цих показників має значний вплив на фінансову стійкість, а в першу чергу, на платоспроможність підприємства. В умовах ринкових відносин управління дебіторською та кредиторською заборгованістю є основною умовою безперебійного розвитку будь-якого суб'єкта господарювання. Тому підприємствам, з метою підтримки необхідного рівня платоспроможності та ліквідності необхідно здійснювати постійний контроль за формуванням, рухом та стягненням дебіторської та кредиторської заборгованості, аналізувати їх значення за попередні періоди, проводити порівняльний аналіз їх кількісного та якісного складу та визначити

основні принципи кредитної політики по відношенню до покупців та постачальників. Всі вище зазначені заходи по управлінню дебіторської та кредиторської заборгованості повинні постійно вдосконалюватися виходячи із наявної ситуації на ринку та специфіки діяльності окремого суб'єкта господарювання.

1.2. Теоретичні аспекти бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами

При організації бухгалтерського обліку дебіторської та кредиторської заборгованостей та забезпечень бухгалтер використовує наступні нормативні документи, що діють на Україні:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» №996-XIV від 16.07.99 р. (зі змінами та доповненнями), який визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні[26].

2. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291, який є переліком рахунків і схем реєстрації та групування на них фактів фінансово-господарської діяльності у бухгалтерському обліку. У ньому за десятковою системою наведені коди й найменування синтетичних рахунків й субрахунків. Першою цифрою коду визначено клас рахунків, другою — номер синтетичного рахунку, третьою — номер субрахунку[27].

3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291, яка спрямована на забезпечення єдності відображення однорідних з змістом господарських операцій на відповідних синтетичних рахунках і субрахунках[12].

4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI, який регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів,

зокрема, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки[28].

5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджений приказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73, яким визначаються мета, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів [25].

6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» затверджений Наказ Міністерства фінансів України 08.10.99 N 237 визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності. Норми цього Положення (стандарту) застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності (крім бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності)[22].

7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затверджений наказом Міністерства фінансів України №20 від 31.01.2000 р. визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності. Норми цього Положення (стандарту) застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності (крім бюджетних установ)[8].

8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» від 31.12.1999 № 318 визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її розкриття в фінансовій звітності. Норми цього Положення (стандарту) застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності (крім банків і бюджетних установ)[29].

9. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань затверджений наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879, що визначає порядок проведення інвентаризації активів і зобов'язань та оформлення її результатів. Це Положення застосовується юридичними особами, створеними відповідно до законодавства України, незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності, а також представництвами іноземних суб'єктів господарської діяльності[30].

10. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене приказом Міністерства фінансів України №88 від 24.05.95 р. встановлює порядок створення, прийняття і відображення у бухгалтерському обліку, а також зберігання первинних документів, облікових реєстрів, бухгалтерської звітності підприємствами, їх об'єднаннями та госпрозрахунковими організаціями (крім банків)[31].

11. Інструкція з бухгалтерського обліку з податку на додану вартість, затверджена приказом Міністерства фінансів України №141 від 01.07.97 р., що визначає правові засади ведення обліку податку на додану вартість[32].

12. Інструкція про службові відрядження в межах України та за кордон затверджена приказом Міністерства фінансів України від 13.03.1998 № 59, що визначає правові засади ведення обліку службових відряджень в межах України та за кордон[33].

13. Закон України «Про обіг векселів в Україні» №2374-III від 05.04.2001р., що визначає особливості обігу векселів в Україні, полягає у видачі переказних та простих векселів, здійсненні операцій з векселями та виконанні вексельних зобов'язань у господарській діяльності[34].

14. Закон України «Про фінансовий лізинг» від 11.12.2003 № 1381-IV, що визначає загальні правові та економічні засади фінансового лізингу[35].

15. Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку № 356 від 29.12.2000. Спрямовані на узагальнення у реєстрах бухгалтерського обліку (крім реєстру позабалансового обліку) методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу,

зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності підприємств і організацій та інших юридичних осіб (крім банків і бюджетних установ), їх філій, відділень, представництв незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, на накопичення аналітичних даних про склад і рух активів, капіталу і зобов'язань, доходів, витрат, фінансових результатів[36].

Серед недоліків законодавчо-нормативної бази можна виділити трудомісткість обчислення теперішньої вартості довгострокової дебіторської і кредиторської заборгованості. Відповідно до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» довгострокова дебіторська заборгованість, на яку нараховуються проценти, відображається в балансі за їхньою теперішньою вартістю. Визначення теперішньої вартості залежить від виду заборгованості та умов її погашення. Не зрозуміло, як все-таки визначати теперішню вартість такої заборгованості і як у такому випадку оцінювати довгострокову дебіторську заборгованість, за якою не нараховуються відсотки.

На нашу думку, потрібно зробити уточнення визначення поточної дебіторської заборгованості, оскільки згідно з П(С)БО 10, поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, послуги визначається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів і послуг та оцінюється за первісною вартістю. Але утворення поточної дебіторської заборгованості не завжди слід пов'язувати з доходом. Досить важливим питанням обліку дебіторської заборгованості є її оцінка. Методи оцінки дебіторської заборгованості повинні забезпечити дотримання викладеного у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» одного з основних принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності - обачності, який передбачає «застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань і витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства»[4]. Важливо вдосконалювати методику визначення суми резерву сумнівних боргів. На нашу думку, потрібно внести зміни в діюче законодавство для стимулювання

створення підприємствами цього резерву. Практика показує, що більшість акціонерних підприємств, звітність яких є обов'язковою, не створюють резерву сумнівних боргів.

Пропозиції вітчизняних авторів щодо питань організації обліку дебіторської заборгованості та управління її розмірами на підприємстві є наступними:

Бутинець Ф.Ф. запропонував відображувати в наказі про облікову політику такі основні елементи організації обліку дебіторської заборгованості, як: критерії групування заборгованості за строками її надання та непогашення; метод формування резерву сумнівних боргів; графіки руху документів, що підтверджують виникнення дебіторської заборгованості; облікові реєстри, в яких фіксують розміри дебіторської заборгованості; процедуру передачі інформації з облікових реєстрів до центральної бухгалтерії та її відображення у звітності[3];

Голов С.Ф. відмічає, що облік розрахунків з покупцями і замовниками ведеться на підставі первинних документів, якими є товарно-транспортні накладні, рахунки-фактури, акти приймання виконаних робіт, рахунки та інші документи, які підтверджують одержання матеріальних цінностей, приймання робіт, нарахування сум різних платежів тощо. Факти оплати відображуються на підставі виписок банку та доданих первинних документів що складаються відповідно діючих норм і правил по розрахунках [4].

Ткаченко Н.М. дає визначення таким поняттям, як покупці, замовники, дебіторська заборгованість, вказує первинні та зведені документи по розрахунках з покупцями та замовниками, описав їх застосування і правильне оформлення [37].

Сук Л. проблему розрахунків з дебіторами розглядає і в економічному, і в юридичному аспектах. В економічному трактуванні дебіторська заборгованість — це актив, а з юридичної точки зору до дебіторської заборгованості слід підходити як право продавця на отримання коштів за свою продукцію. Для забезпечення достатніх умов управління майном

підприємства слід поєднати економічний та юридичний підходи до розуміння дебіторської заборгованості. Питому вагу слід звернути не на класифікацію заборгованості на таку, що належить праву, а намагатися розпізнавати в господарській операції економічний та юридичний зміст [38].

Матицина Н. розглянула в своїй роботі фінансову політику підприємства, як інструмент управління дебіторською заборгованістю; провела аналіз чинників, що впливають на формування фінансової політики; сформулювала підстави для визнання різних видів дебіторської заборгованості та вказала перелік підтверджуючих документів [39].

Городянська Л. розглядає особливості організації обліку дебіторської заборгованості, формує узагальнену класифікацію дебіторської заборгованості; наводить перелік облікових номенклатур первинного обліку дебіторської заборгованості [40].

Марченко В. розглянув особливості обліку сумнівної заборгованості та продемонстрував на прикладах процес обчислення коефіцієнту сумнівності [41].

Як зазначає Огійчук М.Ф., облік розрахунків з покупцями та замовниками повинен бути організований таким чином, щоб сприяти підвищенню ефективності діяльності підприємства, зміцненню маркетингового середовища, розширенню ринків збуту продукції, підвищенню якості обслуговування покупців [42].

Нашкерська Г. зазначає на необхідності створення резерву сумнівних боргів, вказує на існуванні двох методів формування резерву, надає класифікацію дебіторської заборгованості за групами в залежності від дати виникнення заборгованості. Автор акцентує увагу на принципах бухгалтерського обліку, особливо на принципі обачності. Відповідно до якого, підприємство не повинно допускати завищення оцінки активів та доходів, заниження оцінки втрат. Важливим є використання такого принципу при визнанні і оцінці дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги [43].

Білик М. в своїй статті розглянув інструменти фінансової політики управління дебіторською заборгованістю. Визначив її складові, а також чинники, що впливають на формування дебіторської заборгованості, та перелік первинних документів, які можуть бути підставою для відображення в обліку різних видів дебіторської заборгованості [44].

Загородній В. запропонував з метою організації обліку дебіторської заборгованості визначити на підприємстві об'єкти заборгованості відповідно до термінів її погашення та згрупувати суб'єкти боргу (фізичні або юридичні особи) за видами заборгованості. Зокрема аналітичний облік доцільно вести за кожним видом заборгованості та окремим підприємством та фізичною особою [7].

Щодо управління дебіторською заборгованістю, то відомими зарубіжними економістами у сфері корпоративних фінансів було обґрунтовано сутність поняття управління дебіторською заборгованістю, яка полягає в розробці оптимальної кредитної політики, яка має бути спрямована на вибір найкращих для даного підприємства строків кредитування покупців, кредитних інструментів, розмірів та строків дії знижок. М.Д. Білик вважає, що одним із напрямів покращення управління дебіторською заборгованістю на вітчизняних підприємствах має стати посилення контролю через створення на підприємстві спеціальних підрозділів [44].

І. Пилипенко виділяє п'ять основних кроків в управлінні дебіторською заборгованістю:

1. Визначення гарантій, під які надається кредит.
2. Визначення надійності покупця або ймовірності оплати отриманих ним від фірми товарів. Виконанню цього завдання, на його думку, можуть допомогти значно поширені рейтинги, аналіз оприлюдненої фінансової звітності потенційного покупця.
3. Визначення умов надання кредиту під час продажу товарів: його строку і системи знижок.
4. Визначення суми кредиту, що надається кожному конкретному

покупцю. У цьому разі, зазвичай, роблять розрахунки, засновані на ймовірності оплати покупцем товару і ймовірності повторення замовлень, чистої проведеної вартості і збитків, отриманих від оплати товару.

5. Визначення політики «збирання» дебіторської заборгованості. За певну плату підприємство може передати право на отримання грошей з дебіторської заборгованості спеціалізованій фірмі, яка займається стягненням дебіторської заборгованості. Така фірма може або забезпечувати збирання, страхування і фінансування дебіторської заборгованості, або надавати допомогу у стягненні простроченої дебіторської заборгованості і страхуванні сумнівних боргів. Ці операції відомі як факторингові, а спеціалізовані фірми – як факторні [45].

О.С. Бондаренко в своїй статті пропонує методику управління портфелем дебіторської заборгованості. В межах даної методики під портфелем дебіторської заборгованості слід розуміти сукупність усіх видів дебіторської заборгованості, які мають різний обсяг, різний термін погашення та різний рівень ризикованості.

Дана методика передбачає виконання таких етапів:

- 1) формування умов надання комерційних кредитів та процедури інкасації дебіторської заборгованості;
- 2) визначення допустимого обсягу портфеля дебіторської заборгованості на основі прогнозованого обсягу реалізації;
- 3) моніторинг складових портфеля дебіторської заборгованості та структурування її за термінами погашення;
- 4) розробка змін умов кредитування різних дебіторів з метою збільшення обсягів продажу;
- 5) оцінка можливостей рефінансування портфеля дебіторської заборгованості [46].

Що стосується кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, то вона може бути як позитивним елементом фінансово-господарської діяльності, так і негативним. Порівняно із зобов'язаннями за отриманими

кредитами банків, векселями, облігаціями, вона є «дешевою» заборгованістю. Також виникає можливість користуватися коштами інших підприємств. З іншого боку, якщо величина кредиторської заборгованості є досить великою, то відбуватиметься зниження платоспроможності суб'єктів господарювання. Це може стати причиною відмови інших підприємств та фінансових структур від співпраці.

Відповідно до П(С)БО 11 «Зобов'язання» [8] для визнання зобов'язань повинні бути дотримані дві умови:

- оцінка їх може бути достовірно визначена;
- існує ймовірність зменшення економічних вигод внаслідок їх погашення.

В П(С)БО 11 «Зобов'язання» відсутнє визначення критеріїв визнання того чи іншого виду зобов'язань. Зобов'язання виникають на балансі підприємства та відображаються у фінансовій звітності в наступних випадках:

- при визнанні активу, придбаного в борг;
- при створенні забезпечення за рахунок витрат (резерв на оплату відпусток та інші забезпечення) звітного періоду, що супроводжується збільшенням витрат та збільшенням зобов'язань;
- при зменшенні забезпечення та збільшенні зобов'язання.

Частина довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню в термін до 12-ти місяців з дати балансу, відображається у складі поточної заборгованості. Оцінка зобов'язань відіграє значну роль при формуванні облікової політики підприємства. Застосування принципу обачності, що передбачає використання в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню сум визнаних зобов'язань, є важливим при оцінці зобов'язань. Завдяки дії принципу безперервності оцінка зобов'язань підприємства здійснюється, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме й надалі [3].

Визначення сутності і змісту, видів, порядку оцінки та визнання є основоположним базисом при в організації обліку зобов'язань.

Багато вчених в своїх працях приділяють значну увагу аналізу поняття

«зобов'язання», та наголошують на необхідності розгляду цієї категорії як з економічної точки зору, так і з юридичної.

Пятов М.Л. зазначає, що кожний факт господарської діяльності, що відображається в бухгалтерському обліку може бути охарактеризований з двох точок зору: юридичної та економічної. Не є виключенням з цього правила й факти виникнення, зміни та припинення зобов'язань [48]. В. Кладієв також наголошує, що зміст поняття «зобов'язання» ширше ніж покладено в основу співзвучної бухгалтерської категорії [49].

Сурніна К.С. зазначає, що в бухгалтерському обліку зобов'язання характеризуються як оформлені договором цивільно-правові відносини, в силу яких одна сторона зобов'язана здійснити на користь іншої сторони певні дії або утриматись від певних дій, та як сума коштів, яка повинна бути сплачена на певну дату в майбутньому, або існуючі (завдяки минулим операціям чи подіям) зобов'язання підприємства щодо передачі певних активів чи надання послуг іншому підприємству у майбутньому. Зобов'язання існує тільки тоді, коли йому відповідає нормативно-правовий документ[50].

Категорія «зобов'язання» тісно пов'язана з категоріями «розрахунки» і «заборгованість». Зобов'язання - дещо ширша економічна категорія, ніж кредиторська заборгованість. В дискусії про визначення терміну «розрахунки» виділяють три основні позиції. Відповідно до першої з них, розрахунки – це система взаємовідносин. Прихильники другої позиції вважають ці розрахунки безпосередньо взаємовідносинами (без використання слова «система»). Третя група вчених лише пояснює економічну сутність розрахунків, не наводячи пояснення щодо їх визначення.

Кредиторська заборгованість - це найвагоміша частина зобов'язань підприємства, до яких включаються довгострокові і поточні зобов'язання.

Кредиторська заборгованість - тимчасово залучені суб'єктом у власне користування грошові кошти, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі [50].

Кредиторська заборгованість виражає вартісну оцінку фінансових

зобов'язань підприємства перед різними суб'єктами економічних відносин [3].

У майбутньому заборгованість за зобов'язаннями має бути погашена шляхом передачі кредиторам певних активів або послуг. Таким чином, зобов'язання - це вимоги кредиторів стосовно активів підприємства.

Зобов'язання, що відображаються в бухгалтерському обліку мають юридичний та економічний зміст. Як юридична категорія господарське зобов'язання - це господарські відносини, що регулюються правом. В силу цих відносин одна сторона уповноважена вимагати від іншої здійснення господарських операцій: передачі майна, виконання робіт, надання послуг тощо, а інша при цьому зобов'язана виконувати вимоги щодо предмету зобов'язання і має при цьому право вимагати відповідну винагороду - сплату грошей, зустрічні послуги тощо [51].

В бухгалтерському обліку поняття «зобов'язання» вужче, ніж в цивільному законодавстві

Тараненко В.В. вважає, що теоретичні принципи, які складають основу визнання, оцінки і розкриття кредиторської заборгованості, ще недостатньо опрацьовані, і вона тривалий час розглядалась як «зворотній бік» активів і стверджує, що зобов'язання визнається кредиторською заборгованістю, якщо воно відповідає наступним вимогам:

- визначається як кредиторська заборгованість;
- вимірюється; є релевантним і є достовірним [52].

Кредиторська заборгованість - поточні зобов'язання підприємства, що відображають його заборгованість перед партнерами по комерційних операціях по рахунках, прийнятих до оплати .

Зобов'язання, що пов'язані з витратами, які виникають у ході нормального операційного циклу (в результаті придбання сировини, нарахування комунальних послуг, заробітної плати персоналу тощо), є поточними навіть тоді, коли термін їх погашення настає після 12 місяців від дати балансу [53].

Враховуючи викладене, можна відмітити, що економічній сутності кредиторської заборгованості притаманні наступні ознаки:

- примусовий характер економічних відносин;
- риса заміщення оборотних засобів підприємства;
- має властивість «виштовхувати» з господарського обігу банківський кредит;
- відрізняється швидкістю розповсюдження від підприємства до підприємства по ланцюгу взаємопов'язаних платежів, що викликає необхідність заліків взаємних вимог;
- може трансформувати безготівкові розрахунки, зокрема, змінювати способи платежів.

В останні роки більше уваги починає приділятися проблемам класифікації зобов'язань підприємства, їх оцінці та відображенню у фінансовій звітності. Причиною цього є підвищення кількості випадків існування кредиторської заборгованості та сумніви щодо її погашення в майбутньому.

В. Кузьмін класифікує зобов'язання залежно від сфери економічних відносин, за економічними об'єктами, за суспільним змістом, в залежності від матеріального об'єкту, залежно від територіальної належності, від строку виконання, за часом виникнення та за ступенем незалежності сторін [54]. Формуючи дані ознаки класифікації, автор не зупиняється на причинах їх виділення, не зазначає доцільність даної класифікації для цілей бухгалтерського обліку.

Об'єктами бухгалтерського обліку є окремі види кредиторської заборгованості. Особливо виділяються в обліку зобов'язання перед постачальниками, не оплачені в строк, які свідчать про порушення підприємством розрахункової (платіжної) дисципліни.

Основними контрагентами підприємств при закупівлі предметів та засобів праці є постачальники та підрядники.

Постачальники - це юридичні або фізичні особи, які здійснюють

постачання товарно-матеріальних цінностей (сировини, матеріалів, палива, будівельних матеріалів, запасних частин), що надають послуги (подачу електроенергії, газу, води, пари тощо), виконують роботи (поточний і капітальний ремонт основних засобів тощо).

Підрядники - спеціалізовані підприємства або фізичні особи, які виконують будівельно-монтажні роботи при спорудженні об'єктів на підставі договорів підряду на капітальне будівництво.

Розрахунки з постачальниками та підрядниками відносяться до поточних зобов'язань підприємств, якщо вони будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу. Усі інші зобов'язання є довгостроковими.

Залежно від порядку визначення суми зобов'язання поділяються на фактичні та умовні.

Фактичні - виникають на основі договору, контракту, одержаного рахунка, сума заборгованості по них відома. За умовними зобов'язаннями, навпаки, точна сума не може бути визначена до настання певної дати. Це заборгованість зі сплати податків, відпусток тощо.

При здійсненні розрахунків можна користуватися як готівковими, так і безготівковими формами. Слід також відзначити, що постачальники і покупці (споживачі) мають право вільного вибору форми безготівкових розрахунків і способу платежу, що узгоджується при укладанні договорів поставок або договорів підряду.

Форми безготівкових розрахунків розрізняються між собою видом застосовуваних розрахункових документів та порядком їх обігу. На сьогоднішній день безготівкові розрахунки між господарюючими органами можуть здійснюватися в таких формах: платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення, чеки, акредитиви, векселя.

Способи платежів визначаються порядком та умовами виконання госпорганами своїх грошових зобов'язань один перед одним. При кожній формі розрахунків можуть застосовуватися різні способи платежів, що дає

можливість підприємствам виконувати свої грошові зобов'язання на більш вигідних для себе умовах.

Розрахунки з постачальниками та підрядниками здійснюється після відвантаження товарно-матеріальних цінностей, виконання робіт або надання послуг або одночасно з ними з згодою організації або по її дорученню, або по передоплати.

За економічним змістом розрахунки поділяються на дві основні групи (системи):

- за товарними операціями, тобто всі розрахунки між підприємствами і господарськими організаціями за реалізовану продукцію, виконані роботи, послуги і придбані матеріальні цінності та послуги;

- за нетоварними операціями, до яких належать відповідні платежі до бюджету; одержання і повернення банківських кредитів, сплата страхових платежів, розрахунки за претензіями, нестачами і крадіжками та різні інші розрахунки [3].

Найбільшу питому вагу в розрахунках підприємств мають розрахунки за товарними операціями – за реалізовану продукцію, виконані роботи і надані послуги, одержані матеріальні цінності та послуги.

Здійснивши дослідження теоретичних аспектів бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами, проаналізувавши погляди багатьох авторів можна дійти до висновку, що основними нормативними документами які регулюють дебіторську заборгованість є П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», а кредиторську – П(С)БО 11 «Зобов'язання», вітчизняними авторами запропоновано деякі зміни щодо питань організації обліку дебіторської та кредиторської заборгованості та управління її розмірами на підприємстві. Розрахунки з дебіторами і кредиторами займають особливе місце системі обліку на підприємствах України, здійснюються як в готівковій, так і безготівковій формі.

1.3. Теоретичні аспекти економічного аналізу розрахунків з дебіторами та кредиторами

Господарська діяльність підприємств, як і інші явища суспільного життя, потребує систематичного вивчення для успішного й ефективного управління нею. Одним із способів вивчення діяльності є аналіз. Термін «аналіз» іншомовного походження (від грецькою analysis) і означає «розділяти», «розчленовувати». Щодо економічного аналізу - це означає вичленовування окремих показників господарської діяльності із загальних складових для наступного їх вивчення.

Аналіз економічних показників доповнюється в міру необхідності протилежним заходом - синтезом (грецькою synthesis), який, з'єднуючи окремі показники в одне ціле, уможливорює вивчення зв'язків і залежностей між ними. Отже, аналіз і синтез у комплексі забезпечують наукове вивчення явищ і процесів у їхньому зв'язку та взаємодії[55].

Розглянемо економічні показники, які характеризують стан дебіторської заборгованості. Аналіз цих показників дає змогу визначити основні завдання політики управління дебіторською заборгованістю. До таких показників належать:

Оборотність дебіторської заборгованості, що визначається за формулою (1.1):

$$Од = В / Д \quad (1.1)$$

де Од — оборотність дебіторської заборгованості;

В — виручка від реалізації продукції;

Д — середня дебіторська заборгованість.

Період погашення дебіторської заборгованості, що визначається за формулою (1.2):

$$Пд = 360 \text{ днів} : Од \quad (1.2)$$

де Пд — період погашення дебіторської заборгованості;

Од — оборотність дебіторської заборгованості.

Частка дебіторської заборгованості в загальному обсязі поточних активів, що визначається за формулою (1.3):

$$Д_а = (Д_з : П_а) * 100 \quad (1.3)$$

де $Д_а$ — частка дебіторської заборгованості в поточних активах;

$Д_з$ — дебіторська заборгованість;

$П_а$ — поточні активи (II + III розділ активу балансу).

Відношення середньої величини дебіторської заборгованості до виручки від реалізації визначається за формулою (1.4):

$$Д_з = Д : В \quad (1.4)$$

де $Д$ - середня величина дебіторської заборгованості;

$В$ - виручка від реалізації продукції.

$Д_з$ - частка сумнівної дебіторської заборгованості в загальному обсязі заборгованості, %.

Аналіз дебіторської заборгованості доцільно проводити в певній послідовності та розпочинати з проведення горизонтального та вертикального аналізу, який покаже вагу складових елементів дебіторської заборгованості та частку дебіторської заборгованості в структурі оборотних активів і в структурі балансу.

Горизонтальний (тимчасовий) аналіз – порівняння кожної позиції з попереднім періодом.

Вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури підсумкових фінансових показників з виявленням впливу кожної позиції звітності на результат у цілому .

Далі слід розрахувати коефіцієнт відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість який розраховується за формулою (1.5):

$$К_во = Д_з / З_А \quad (1.5)$$

де $К_во$ – коефіцієнт відволікання оборотних активів;

$Д_з$ – дебіторська заборгованість по товарним операціям за минулий період;

$З_А$ - загальна сума оборотних активів підприємства.

Якщо із року в рік цей коефіцієнт скорочується то це є позитивним в роботі підприємства.

Наступний показник – це середній період інкасації дебіторської заборгованості який визначається за формулою (1.6):

$$Cп = Дз / Вд \quad (1.6)$$

де Сп – середній період інкасації дебіторської заборгованості;

Дз – середній залишок дебіторської заборгованості в аналізованому періоді;

Вд – одноденна виручка від реалізації продукції в аналізованому періоді.

Скорочення показника свідчатиме про позитивні зміни в роботі підприємства.

Кількість оборотів дебіторської заборгованості характеризує швидкість обороту інвестованих у неї коштів протягом визначеного періоду і визначається як відношення загальної суми виручки від реалізації за період до середнього залишку дебіторської заборгованості за період, що аналізується.

Важливим є аналіз строку виникнення дебіторської заборгованості та розгляд складу простроченої дебіторської заборгованості, у межах якої виділяється сумнівна та безнадійна заборгованість. Нормальною вважають дебіторську заборгованість зі строком погашення до 3-х місяців, а зі строком погашення більше 3-х місяців – простроченою.

Коефіцієнт простроченої заборгованості розраховують як відношення суми дебіторської заборгованості, несплаченої в строк у період, що аналізується до загальної суми дебіторської заборгованості підприємства.

Середній «вік» простроченої дебіторської заборгованості визначають як відношення залишку дебіторської заборгованості, неоплаченої в строк у період, що аналізується, до суми одноденного обороту по реалізації в цьому періоді.

Середній період інкасації дебіторської заборгованості характеризує роль дебіторської заборгованості у фактичній тривалості фінансового та загального

операційного циклу підприємства. Тому зменшення даного показника є позитивним для підприємства.

Оберненим до попереднього показника є коефіцієнт оборотності, що обчислюється діленням виручки від реалізації продукції за звітний період до суми дебіторської заборгованості. Даний коефіцієнт використовується при розрахунку періоду погашення дебіторської заборгованості: 360 днів ділимо на оборотність дебіторської заборгованості.

Також можна визначити відсоток сумнівної дебіторської заборгованості у загальному обсязі заборгованості.

Результати проведеного аналізу використовуються в наступному етапі, який передбачає визначення оптимальної дебіторської заборгованості в майбутньому періоді (Одз) за формулою (1.7):

$$\text{Одз} = \text{ОР} * \text{Кс/ц} * (\text{СПо} + \text{СПП}) / 360 \quad (1.7)$$

де ОР – плановий обсяг реалізації продукції з наданням комерційного кредиту;

Кс/ц– коефіцієнт співвідношення собівартості і ціни продукції;

СПо – середній період обороту дебіторської заборгованості за результатами аналізу минулого періоду;

СПП – середній період прострочки платежів за результатами аналізу минулого періоду.

Повний аналіз стану дебіторської заборгованості неможливий без порівняння її з рівнем кредиторської заборгованості на підприємстві. Працівники фінансового відділу підприємства мають постійно стежити за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості, оскільки значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стійкості підприємства і потребує залучення додаткових коштів, а перевищення кредиторської заборгованості може призвести до неплатоспроможності підприємства.

При аналізі коефіцієнтів, що характеризують дебіторську заборгованість, необхідно дотримуватися наступних принципів:

1) порівнювати їх із середньогалузевими і з коефіцієнтами підприємства цієї ж галузі. Велика розбіжність із вказаними показниками у будь-який бік потребує уваги;

2) враховувати циклічність бізнесу, тобто розраховувати коефіцієнти окремо для періодів зростання і для періодів спаду;

3) порівнювати їх значення при зміні кредитної політики, яка проводиться підприємством, і тим самим визначати ефективність цієї політики;

4) розрізняти продаж в кредит і за готівку. Якщо у підприємства переважає продаж за готівку, а за продажем в кредит мають місце постійні затримки і середній період сплати занадто високий, то можливо варто припинити продаж в кредит взагалі і продавати товари та послуги тільки за готівку;

5) прагнути до балансу між кредиторською заборгованістю і дебіторською, адже кредиторська заборгованість є безкоштовним джерелом фінансування.

Важливим етапом аналізу дебіторської заборгованості є факторний аналіз, спрямований на кількісну оцінку впливу різноманітних чинників на рівень дебіторської заборгованості. В його основі лежить використання методичного прийому, який дозволить виділити вплив кожного чинника на зміну результативного показника.

Для оцінки стану дебіторської заборгованості важливо оцінити ймовірність виникнення та розмір безнадійних боргів.

Отож, керівники підприємств мають змогу різносторонньо досліджувати обсяг своєї дебіторської заборгованості. Проте, вони в більшості випадків ігнорують проведення її комплексного фінансового аналізу, не розуміючи, яку користь при цьому втрачають. Адже управління дебіторською заборгованістю потребує зваженого наукового підходу.

Значна питома частка в складі джерел коштів підприємства, як знаємо, належить позиковим коштам, у тому числі і кредиторській заборгованості. Тому, необхідно вивчати та аналізувати разом із дебіторською заборгованістю

і кредиторську, її склад, структуру, а потім провести порівняльний аналіз із дебіторською заборгованістю.

Аналіз власне кредиторської заборгованості починається з вивчення складу і структури кредиторської заборгованості за даними форми № 1 «Баланс».

Для цього розраховують питому вагу кожного виду кредиторської заборгованості в загальній сумі. Такі показники розраховуються за звітом і за планом, а порівнюючи їх, визначають відхилення в структурі кредиторської заборгованості, установлюють причини змін її окремих складових і розробляють заходи для регулювання заборгованості, особливо тих її складових, які негативно впливають на діяльність підприємства.

Як правило, основною причиною змін структури кредиторської заборгованості є взаємні неплатежі. Це може підтвердити порівняльний аналіз кредиторської та дебіторської заборгованості.

Деталізація аналізу кредиторської заборгованості може проводитись з використанням запропонованої вище методики аналізу дебіторської заборгованості.

Оборотність кредиторської заборгованості розраховується за тією самою формулою, що й дебіторської, з тією лише різницею, що в знаменнику відображають суму обороту для закупівлі сировини, матеріалів тощо.

Аналіз стану дебіторської та кредиторської на кінець звітного періоду заборгованості передбачає також її порівняльний аналіз (табл. 1.3).

Результатом такого аналізу може бути виявлення:

1. Збільшення або зменшення дебіторської заборгованості;
2. Збільшення або зменшення кредиторської заборгованості.

Як збільшення, так і зменшення дебіторської і кредиторської заборгованості можуть призвести до негативних наслідків для фінансового стану підприємства.

Так, зменшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може статися через погіршення стосунків з клієнтами, тобто через зменшення кількості покупців продукції.

Збільшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може бути наслідком неплатоспроможності покупців.

У процесі виробничої діяльності часто трапляються випадки, коли кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Деякі економісти-теоретики вважають, що це свідчить про раціональне використання коштів, оскільки підприємство залучає в оборот більше коштів, ніж відволікає з обороту. Але бухгалтери-практики оцінюють таку ситуацію тільки негативно, оскільки підприємство мусить погашати свої борги незалежно від стану дебіторської заборгованості[56].

Отже, в першому розділі дипломної роботи було розглянуто економічну сутність дебіторської та кредиторської заборгованості та здійснено огляд нормативно-правової бази з обліку і економічного аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості. Таким чином, розглянувши дебіторську та кредиторську заборгованість з точки зору економічної теорії, ми дійшли висновку, що не існує єдиного визначення термінів «дебіторська заборгованість» та «кредиторська заборгованість». В цьому ж розділі ми проаналізували законодавчо – нормативні та теоретичні аспекти організації бухгалтерського обліку і аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості. Провели аналіз класифікації згідно різних поглядів та дослідили методику аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємствах України.

РОЗДІЛ 2

ВИРОБНИЧО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПАТ МИКОЛАЇВСЬКИЙ ТРАНСФОРМАТОРНИЙ ЗАВОД «ІНГУЛ»

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Підприємство юридичною особою, має права та обов'язки і здійснює свою діяльність згідно дійсного Статуту, Установчого договору та чинного законодавства. Орган, що видав свідоцтво - Виконавчий комітет Миколаївської міської ради.

ПАТ «Інгул» створено на базі Миколаївського трансформаторного заводу, введенного в експлуатацію в 1960 році. Підприємство більше 50 років є одним з найбільших заводів в області виробництва комплектуючих виробів для радіоелектронної промисловості. Сьогодні це підприємство одне з провідних підприємств в Україні та в СНД з розробки та випуску трансформаторів малої та середньої потужності, дроселів фільтрів для загальної і спеціальної радіоелектронної апаратури, стрічкових кручених магнітопроводів.

Виробнича база ПАТ «Інгул» забезпечує випуск близько трьох тисяч типоміналів продукції. Основні споживачі - підприємства займаються розробкою та виготовленням продукції радіоелектроніки та електронної техніки. Ринок збуту - підприємства України, Росії, Білорусі, Молдови та інших країн СНД. Цей виробничий комплекс також володіє необхідними виробничими потужностями та кваліфікованими фахівцями для виготовлення по технічним вимогам Замовника будь-яких нестандартних магнітопроводів, дроселів, трансформаторів та джерел живлення.

Виробництво трансформаторів включає в себе повний цикл виготовлення, який можна розділити на наступні основні технологічні процеси, що виконуються в певній послідовності як безпосередньо на дільницях цеху, так і в інших цехах заводу:

- Виготовлення магнітопровода;
- Виготовлення кріпильних деталей і вузлів для складання трансформаторів;
- Намотування і монтаж котушок трансформаторів;
- Збірка, просочення, випробування трансформаторів.

Підприємство має власну центральну випробувальну станцію, оснащену всім необхідним обладнанням для проведення випробувань виробів на відповідність вимогам технічних умов, у тому числі: по електропараметрам, дії механічних і кліматичних навантажень.

Підприємство має у своєму розпорядженні інструментальне виробництво, здатне виготовити і проводити профілактичний ремонт штампів, пресформ та іншої технологічної оснастки.

У структурі ПАТ «Інгул» є спеціальне конструкторсько-технологічне бюро, яке відповідає за технічну політику підприємства, підготовку виробництва і виробниче освоєння нової техніки, за конструкторське і технологічне супроводження серійного виробництва виробів.

Система якості підприємства стосовно виробництву трансформаторів та дроселів відповідає вимогам ГРЗ-026-2003. (Сертифікат «ВОЕНЕЛЕКТРОНСЕРТ» № СВС.03.421.0232.11 від 10 серпня 2011р.)

Основною продукцією що випускається ПАТ "Миколаївський трансформаторний завод «Інгул» є:

- Більше 280 видів дроселів фільтрів з широким діапазоном індуктивності від 0,0000125 Гн до 40 Гн, що мають робочий діапазон частот від 50 Гц до 50 кГц.
- Трансформатори харчування та дроселі фільтрів, призначені для роботи в джерелах живлення радіоелектронної та іншої апаратури при напругах мережі живлення: 220В 50Гц; 40В, 115В, 220В 400Гц; 40В, 115В, 220В 1000Гц.

Продукція загальнопромислового призначення:

- Більше 60 видів стрічкових кручених магнітопроводів типу ШЛ, ШЛМ, ПЛ, ПЛР, ПЛМ, ОЛ. (Марка сталі 3406-08 - 0,3-0,35 мм; 3425 - 0,08-0,1 мм).

- Однофазні трансформатори серії Тосно (аналог трансформаторів серії ОСМ1) понижуючі вбудовувані потужністю від 0,063 до 2 кВт, напругою до 600В.

- Трансформатори серії ТПН потужністю 1-2500 Вт

- Трансформатори серії ТШ на шихтованном магнітопроводі потужністю 1-35 Вт

- Трансформатори серії ТТ тороїдальні потужністю 5-130 Вт

- Виготовлення магнітопроводів, трансформаторів, дроселів по технічним вимогам Замовника.

ПАТ «Інгул» гарантує не лише якість продукції, що випускається, але і оперативне виконання замовлень.

ПАТ «Інгул» здійснює оперативний, фінансовий і податковий облік результатів своєї діяльності, веде статистичну звітність, порядок ведення яких визначається відповідним законодавством і здійснюється бухгалтерською службою. Організація документообороту в товаристві встановлюється Директором підприємства.

Відповідно за стан обліку, своєчасне представлення бухгалтерської та іншої звітності покладається на головного бухгалтера підприємства, компетенція якого визначена чинним законодавством.

На підприємстві розроблені посадові інструкції працівників, в яких визначені їх обов'язки, права і відповідальність.

Загалом, організаційна структура ПАТ «Інгул» виглядає так:

Рис. 2.1. Організаційна структура ПАТ «Інгул»

Дана структура затверджена в обліковій політиці підприємства, яка розроблялась та формувалась головним бухгалтером та була затверджена наказом керівника підприємства. Згідно з нею, основними засобами та іншими необоротними матеріальними активами вважаються (визнаються) матеріальні активи підприємства, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Підприємство знаходиться на загальній системі оподаткування та використовує автоматизовану систему обліку. В роботі бухгалтерія використовує програму «1С: Бухгалтерія 8 для України» призначена для автоматизації бухгалтерського і податкового обліку, включаючи підготовку обов'язкової (регламентованої) звітності, в організаціях, що здійснюють будь-які види комерційної діяльності: оптову і роздрібну торгівлю, комісійну торгівлю, надання послуг, виробництво і т.д.

До складу «1С: Бухгалтерії 8» включений план рахунків бухгалтерського обліку, відповідний Наказу Міністерства Фінансів України «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його використання» від 30 листопада 1999р. № 291. Склад рахунків, організація аналітичного, валютного, кількісного обліку на рахунках відповідають вимогам законодавства по веденню бухгалтерського обліку і віддзеркаленню даних в звітності. При необхідності користувачі можуть самостійно створювати додаткові субрахунки і розрізи аналітичного обліку.

Бухгалтерський облік на підприємстві здійснюється бухгалтерією підприємства, яку очолює головний бухгалтер. Головний бухгалтер має заступників: по звітності, методології та контролю та по обліку. Бухгалтерія має 6 підрозділів: відділ матеріального обліку, відділ видатків і доходів, відділ розрахунків із постачальниками, відділ обліку, та розрахунковий відділ. Загалом, організаційна структура бухгалтерського апарату виглядає так:

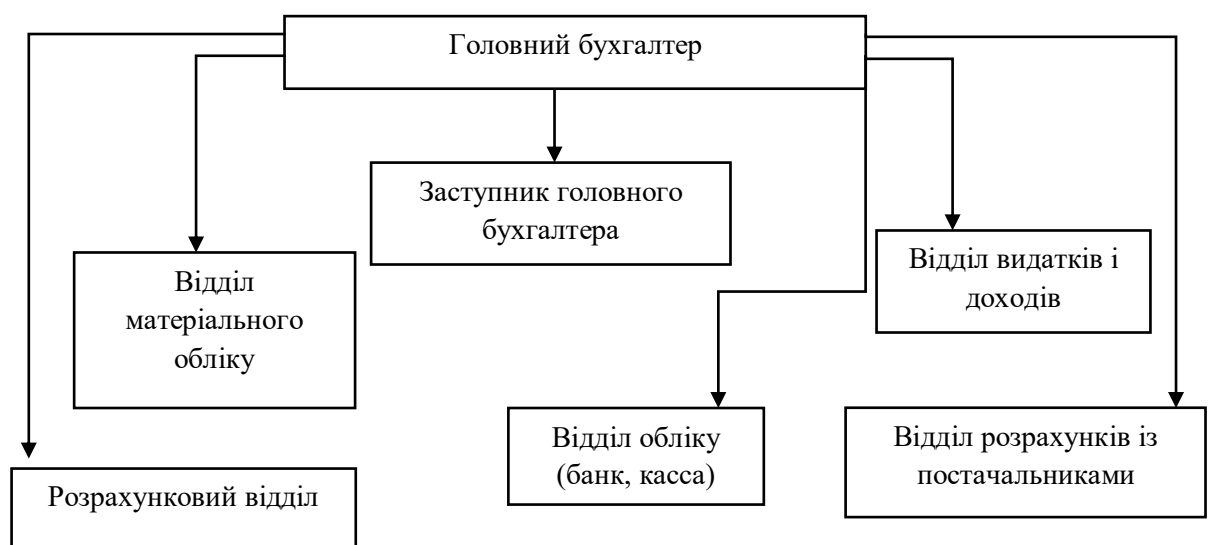

Рис 2.2. Організаційна структура бухгалтерського апарату ПАТ «Інгул»

Кожен підрозділ очолює керівник, що має у своєму підпорядкуванні декількох бухгалтерів, кожен з яких відповідає за свою ділянку обліку[28].

Для характеристики діяльності ПАТ «Інгул» проаналізуємо фінансові показники згідно балансу (форма № 1) [додаток 1], звіту про фінансові результати (форма № 2) [додаток 2].

Таблиця 2.1

Аналіз фінансового стану підприємства ПАТ «Інгул» на основі
Балансу

Статті балансу	Станом на:				Відхилення		
	31.12.2022		31.12.2023		Абсол. Приріст, тис. грн.	Темп приросту, %	Питома вага, %
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %			
1	2	3	4	5	6	7	8
АКТИВ							
	Ф1		Ф1		(4)-(2)	(6):(2)* *100%	(5)-(3)
1. Необоротні активи:							
1.1.основні засоби	8578	59,53	8398	61,24	-180	-2,10	1,71
1.2.довгострокові фінансові інвестиції які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	0	0,00	0	0,00	0	0	0,00
1.3.незавершені капітальні інвестиції	1121	7,78	585	4,27	-536	-47,81	-3,51
1.4.довгострокова дебіторська заборгованість	0	0,00	0	0,00	0	0	0,00
Усього за розділом I	9709	67,38	9028	65,83	-681	-7,01	-1,55
2.Оборотні активи:	0	0,00		0,00	0	0	0,00
2.1. виробничі запаси	1199	8,32	1523	11,11	324	27,02	2,78
2.2. незавершене виробництво	717	4,98	770	5,61	53	7,39	
2.3. готова продукція	1412	9,80	1958	14,28	546	38,67	
2.4. товари	400	2,78	0	0,00	-400	-100,00	
2.5. дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	116	0,80	87	0,63	-29	-25,00	-0,17
2.6. Інша поточна дебіторська заборгованість	708	4,91	4	0,03	-704	-99,44	-4,88
2.7. Грошові кошти та еквіваленти у національній валюті	13	0,09	31	0,23	18	138,46	0,14

Продовження табл.2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
2.8. інші оборотні активи	136	0,94	288	2,10	152	111,76	1,16
Усього за розділом II	4701	32,62	4686	34,17	-15	-0,32	1,55
3.Витрати майбутніх періодів	0	0,00	0	0,00	0	0	0,00
Баланс	14410	100	13714	100	-696	-4,83	0,00
ПАСИВ							
1. Власний капітал:							
1.1 статутний капітал	189	1,31	189	1,38	0	0,00	0,07
1.2 інший додатковий капітал	4361	30,26	4361	31,80	0	0,00	1,54
1.3 резервний капітал	3	0,02	3	0,02	0	0,00	0,00
1.4 нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	6684	46,38	6585	48,02	-99	-1,48	1,63
Усього за розділом I	11237	77,98	11138	81,22	-99	-0,88	3,24
4.Поточні зобов'язання:	0	0,00	0	0,00	0	0	0,00
4.1 Короткострокові кредити банків	0	0,00	0	0,00	0	0	0,00
4.2 Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	2000	13,88	1721	12,55	-279	-13,95	-1,33
4.3 поточні зобов'язання за розрахунками:		0,00		0,00	0	0	0,00
- з бюджетом	87	0,60	68	0,50	-19	-21,84	-0,11
- зі страхування	32	0,22	45	0,33	13	40,63	0,11
- з оплати праці	110	0,76	491	3,58	381	346,36	2,82
4.4 Інші поточні зобов'язання	944	6,55	251	1,83	-693	-73,41	-4,72
Усього за розділом IV	3173	22,02	2576	18,78	-597	-18,82	-3,24
Баланс	14410	100	13714	100	-696	-4,83	0,00

З таблиці 2.1 бачимо, що загальна вартість майна підприємства зменшилась на 696 тис. грн. або на 4,83%. В складі майна вартість основних засобів та інших необоротних активів зменшилась на 681 тис. грн. або на 7,01%. В їх складі зменшилась доля основних засобів – на 180 тис. грн. (2,10%).

Питома вага необоротних активів в загальному складі майна зменшилась на 681 тис. грн. (7,01%). Оборотні активи за звітний період зменшились на 15 тис. грн. (0,32%). Виробничі запаси збільшились на 324 тис. грн. (27,02%). Це свідчить про те, що підприємство використовувало за звітний рік у виробничому процесі менший обсяг своїх запасів. Питома вага обігового капіталу зменшилась. Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, зменшилась на 29 тис. грн. (25%). Також зменшилась інша поточна дебіторська заборгованість на 704 тис. грн. (99,44%).

Розподіл коштів між основним та оборотним капіталом на початок року складає відповідно 67,38% та 32,62%, на кінець року – 65,83% та 34,17%. Зменшився основний капітал на 681 тис. грн. (7,01%), а також зменшення відбулось оборотного, що склав 15 тис. грн. (0,32%). На початок та кінець року основний капітал повністю покривався власними джерелами. Перевищення суми власних джерел над сумою їх використання на покриття основного капіталу спрямовується на формування оборотного капіталу.

Важлива увага при аналізі поточних активів має приділятися дебіторській заборгованості. При наявності конкуренції та складності збуту підприємства продають її, використовуючи форми послідууючої оплати. Тому дебіторська заборгованість є важливою частиною оборотного капіталу. Якщо на початок року розрахунки з покупцями та замовниками складали 0,80%, то на кінець року цей показник дорівнював 0,63%, а в загальному підсумку за рік він зменшився на 25,0%. Тобто цей показник є позитивним на підприємстві. Зміни, що відбулись в структурі дебіторської заборгованості, свідчать про позитивну розрахункової дисципліни в бік покращення платоспроможності. Взагалі будь-яка наявність заборгованості дебіторів спричиняє фінансові труднощі, оскільки підприємство відчуває недолік фінансових ресурсів для придбання виробничих запасів, виплати заробітної плати та інше.

З точки зору фінансового менеджменту можна сказати, що структура фінансових ресурсів була доброю (це пов'язано з перевищенням власних коштів у структурі пасивів), незважаючи на наявність незначної дебіторської

заборгованості, яка пов'язана із традиційними складнощами збуту продукції в нашій економіці.

Також з таблиці 2.1 бачимо, що відбулось зменшення джерел формування майна підприємства за 2023 рік на 696 тис. грн. або на 4,83% обумовлено зростанням готової продукції на 546 тис. грн. або на 38,67%, яка затримується на складах підприємства в зв'язку з несвоєчасним надходження коштів від покупців за продукцію. Підприємство раніше практикували відпускати продукцію з відстрочкою платежів, але зараз працюють виключно по попередній оплаті. Власні кошти зменшились на 99 тис. грн., але їх є невелика частина за рахунок того, що частина пішла на покриття збитків, що в попередніх періодах становили 6684 тис. грн.

В структурі власних коштів найбільшу питому вагу мають додатковий та статутний капітал. Розмір додаткового, статутного та резервного капіталу у власних коштах за звітний період не змінився., проте доля їх змінюється відповідно: зменшилася на 1,53%, 0,07% та 0,0011%.

Велике значення мають власні оборотні кошти підприємства, що вираховуються як різниця між власними коштами та необоротними і показують, скільки із загальної суми власних коштів підприємства спрямовується на покриття оборотних коштів:

1. на початок року: $-11237 - 9709 = -1528$ тис. грн.
2. на кінець року: $-11138 - 9028 = -2110$ тис. грн.

Тобто за рік сума власних оборотних коштів збільшилась з -1528 тис. грн. до -2110 тис. грн.

Короткострокові кредити підприємство не залучало у 2023 році. Це пояснюється досить високою обліковою ставкою НБУ та жорсткими умовами кредитування. У підприємства зменшилась заборгованість перед бюджетом на 19 тис. грн., але зросла заборгованість зі страхування та з оплати праці відповідно на: 13 тис. грн. та 381 тис. грн, що є негативною рисою для підприємства ПАТ «Інгул». Заборгованість по заробітній платі виникла внаслідок несвоєчасного продажу готової продукції. Кредиторська

заборгованість за товари, роботи, послуги зменшилась на 279 тис. грн. (13,95%). Тобто підприємство більше використовує власні кошти, для здійснення своєї діяльності.

Таблиця 2.2

Аналіз звіту про фінансові результати

Показники	Сума, тис.грн.		Відхилення	
	2022	2023	абсол. Приріст, тис.грн	темп приросту, %
1	2	3	4	5
1.Чистий дохід(виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	9456	7646	-1810	-19,14
2.Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	(6936)	(5538)	1398	-20,16
3.Валовий прибуток	2520	2108	-412	-16,35
4.Інші операційні доходи	2373	2333	-40	-1,69
5.Адміністративні витрати	(2053)	(2136)	-83	4,04
6.Інші операційні витрати	(1877)	(2113)	-236	12,57
7.Фінансові результати від операційної діяльності, прибуток	695	2	-693	-99,71
8.Фінансові витрати	0	0	0	0
9.Інші витрати	11	0	-11	-100,00
10.Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування, прибуток	684	2	-682	-99,71
11.Податок на прибуток від звичайної діяльності	(194)	(101)	93	-47,94
12.Фінансові результати від звичайної діяльності, прибуток	490	(99)	-589	-120,20
13. Чистий прибуток	490	(99)	-589	-120,20

При аналізі даних таблиці 2.2 видно, що у підприємства різко погіршився фінансовий стан. Збиток за 2023 рік становив 589 тис. грн., Це пояснюється тим, що у підприємства значно зменшилось виробництво продукції із-за економічної кризи в країні та неплатоспроможності покупців на продукцію підприємства ПАТ «Інгул». Чистий дохід від реалізації продукції в 2023 році зменшився на 1810 тис. грн., що становить майже 20%, при тому що собівартість реалізованої продукції зросла в зв'язку з подорожчанням товарів придбаних для виготовлення основної продукції підприємства.

2.2. Аналіз фінансового стану підприємства

Для аналізу фінансового стану підприємства необхідно розрахувати та проаналізувати ряд фінансових показників, які діляться на такі групи показників: ліквідності підприємства, ділової активності, рентабельності, фінансової стійкості.

Першою групою показників аналізу фінансового стану є показники ліквідності. Ліквідність — здатність підприємства перетворити свої активи в грошові кошти для покриття боргових зобов'язань. Вона звичайно характеризується трьома показниками: коефіцієнтом загальної ліквідності, уточненим (проміжним) коефіцієнтом ліквідності і коефіцієнтом абсолютної ліквідності. Розрахунки цих показників для ПАТ «Інгул» наведені у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Показники ліквідності ПАТ «Інгул»

Показники	Формула для розрахунку	Джерела інформації	2022р.	2023р.
1	2	3	4	5
Коефіцієнт ліквідності поточної (покриття) (К _{л.п.})	$\frac{\text{Поточні активи}}{\text{Поточні пасиви}}$	$\frac{\Phi\text{№}1\text{p.}1195}{\Phi\text{№}1\text{p.}1695}$	4701/3173= =1,482	4686/2576= =1,819
Коефіцієнт ліквідності швидкої (К _{л.ш.})	$\frac{\text{Поточні активи} - \text{Запаси}}{\text{Поточні па}}$	$\frac{\Phi\text{№}1\text{p.}1195 - \text{p.}1100}{\Phi\text{№}1\text{p.}1695}$	(4701- 3728)/3173= =0,307	(4686- 4251)/2576 =0,169
Коефіцієнт ліквідності абсолютної (К _{л.а.})	$\frac{\text{Кошти}}{\text{Поточні пасиви}}$	$\frac{\Phi\text{№}1\text{p.}1165}{\Phi\text{№}1\text{p.}1695}$	13/3173= =0,004	31/2576= =0,012
Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості (К _{д/к})	$\frac{\text{Дебіторська заборгованість}}{\text{Кредиторська заборгованість}}$	$\frac{\Phi\text{№}1\sum \text{p.}1125 \div 1155}{\Phi\text{№}1\text{p.}1695}$	(116+708)/ 3173=0,26	(87+273+ +25+4)/ 2576=0,151

Проаналізувавши ці показники, можна зробити наступні висновки:

1. Коефіцієнт ліквідності поточної на 2022р. складав 1,482, а на 2023р. – 1,819. Ці значення більші за 1, а тому можна сказати, що підприємство має неліквідний баланс і своєчасно ліквідовує борги.

2. Коефіцієнт ліквідності швидкої. У 2022р. значення цього показника склало 0,307, це означає, що на кожен гривню поточної заборгованості підприємство має 30,7 коп. ліквідних активів, а на 2023р. 0,169 – на кожен гривню поточної заборгованості підприємство має 16,9 коп. ліквідних активів.

3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності. У 2022р. цей показник складав 0,004, а у 2023р. – 0,012. Це свідчить про ефективне використання коштів на підприємстві та про неготовність підприємства негайно ліквідувати короткострокову заборгованість.

4. Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості. У 2022 р. цей показник дорівнював 0,26, а у 2023р. – 0,151. Це свідчить про нездатність розраховуватись з кредиторами за рахунок дебіторів протягом одного року.

Таким чином робимо висновок, що ліквідність підприємства не відповідає нормативам.

Згідно Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 26.01.2001 № 49/121 аналіз платоспроможності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта платоспроможності (автономії), коефіцієнта фінансування, коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами та коефіцієнта маневреності власного капіталу.

Розрахунки цих показників для ПАТ «Інгул» наведені у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Показники платоспроможності ПАТ «Інгул»

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Значення		Нормативне значення
		2022р.	2023р.	
Коефіцієнт платоспроможності	$\frac{\Phi\text{№}1\text{p.1495}}{\Phi\text{№}1\text{p.1900}}$	0,78	0,81	1,5, збільшення
Коефіцієнт фінансування	$\frac{\Phi\text{№}1(p.1595 + p.1695)}{\Phi\text{№}1\text{p.1495}}$	0,084	0,018	<1, зменшення
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними запасами	$\frac{\Phi\text{№}1(p.1195 - p.1695)}{\Phi\text{№}1\text{p.1195}}$	0,325	0,45	0,1, збільшення
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\frac{\Phi\text{№}1(p.1195 - p.1695)}{\Phi\text{№}1\text{p.1495}}$	0,136	0,19	0,2-0,5 , зменшення

Можна зробити такі висновки:

1. Питома вага власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність у 2022р. складала 0,78, а у 2023р. – 0,81.

2. Коефіцієнт фінансування у 2022 році він дорівнював 0,084, а у 2023р. — 0,018. Зменшення показника свідчить про зменшення залежності підприємства від кредиторів, тобто про збільшення його фінансової стійкості.

3. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами у 2022р. становив 0,325, а у 2023р. — 0,45. Він характеризує рівень забезпечення підприємства власними коштами, має тенденцію до збільшення.

4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу у 2022 р. дорівнював 0,136, а у 2023 р. — 0,19. Отже, майже вся частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності.

На досліджуваному підприємстві коефіцієнт покриття становить 1,819, що є більше нормативного значення, а саме 1; коефіцієнт забезпечення власними коштами 0,45. Отже, фінансове становище ПАТ «Інгул» характеризується ознаками достатності коштів для покриття короткострокових пасивів оборотними активами.

На базі Звіту про фінансові результати розраховують показники рентабельності. Показники рентабельності є відносними характеристиками фінансових результатів й ефективності діяльності підприємства. Ними вимірюють прибутковість підприємства з різних позицій і групують їх відповідно до інтересів учасників економічного процесу, ринкового обміну. Показники рентабельності – це важливі характеристики факторного середовища формування прибутку й доходу підприємств. Із цієї причини вони є обов'язковими елементами порівняльного аналізу й оцінки фінансового стану підприємства. При аналізі виробництва показники рентабельності використовуються як інструмент інвестиційної політики й ціноутворення. Розрахунок показників рентабельності ПАТ «Інгул» наведено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Показники рентабельності ПАТ «Інгул»

Показник	Формула для розрахунку	Джерела інформації	2022р.	2023р.
1	2	3	4	5
Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності $R_{ЗВ}$.	$\frac{\text{Прибуток від звичайної діяльності}}{\text{Активи}}$	$\frac{\Phi\text{№}2\text{р.}2190}{\Phi\text{№}1\text{р.}1300}$	$695/14410=$ $=0,48$	$2/13714=$ $=0,00015$
Рентабельність капіталу(активів) за чистим прибутком R_A	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Активи}}$	$\frac{\Phi\text{№}2\text{р.}2350}{\Phi\text{№}1\text{р.}1300}$	$490/14410=$ $=0,03$	$0/13714=0$
Рентабельність власного капіталу $R_{В.К}$	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний прибуток}}$	$\frac{\Phi\text{№}2\text{р.}2350}{\Phi\text{№}1\text{р.}1495}$	$490/11237=$ $=0,04$	$0/11138=$ 0

Продовження табл.2.5

1	2	3	4	5
Рентабельність виробничих фондів $R_{В.Ф}$	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Виробничі фонди}}$	$\frac{\Phi\text{№}2\text{ p.2350}}{\Phi\text{№}1(p.1010 + p.1101 + p.1102)}$	$490/(8578+1199+717)=0,047$	$0/(8398+11523+770)=0$

З вищенаведеної таблиці видно, що майже всі показники рентабельності мають негативне значення. Виходячи з цього можна сказати, що підприємство є нерентабельним, має досить низький рівень віддачі витрат та ступінь використання ресурсів, які є в наявності. Підприємство працює неефективно.

Фінансова стійкість відображає такий стан фінансових ресурсів підприємства і такий ступінь їх використання, при якому підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, здатне забезпечити безперебійний процес виробництва та реалізації продукції, зростання прибутку й активів при збереженні плато- і кредитоспроможності.

Розрахунок основних показників фінансової стійкості ПАТ «Інгул» наведено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Показники фінансової стійкості ПАТ «Інгул»

Показник	Формула для розрахунку	Джерела інформації	2022р.	2023р.
1	2	3	4	5
Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів $K_{ЗАБ.}$	$\frac{\text{Власні обігові кошти}}{\text{Запаси}}$	$\Phi\text{№}1\text{ p.1495+p.1095/}$ $\Phi\text{№}1\text{ p. 1101+p. 1102+p. 1103+p. 1104}$	$(11237-9707)/$ $(1199+717+1412+400)=$ $=0,41$	$(11138-9028)/$ $(1523+770+1958)=0,49$

Продовження табл.2.6

1	2	3	4	5
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) $K_{ABT.}$	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Пасиви}}$	$\frac{\Phi N \text{1} p.1495}{\Phi N \text{1} p.1900}$	$11237/14410 = 0,78$	$11138/13714 = 0,81$
Коефіцієнт маневреності власного капіталу K_M	$\frac{\text{Власні обігові кошти}}{\text{Власний капітал}}$	$\frac{\Phi N \text{1}(p.1495 - p.1095)}{\Phi N \text{1} p.1495}$	$(11237-9707)/11237 = 0,137$	$(11138-9028)/11138 = 0,19$
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу $K_{П.К.}$	$\frac{\text{Позиковий капітал}}{\text{Пасиви}}$	$\frac{\Phi N \text{1}(p.1595 + p.1695)}{\Phi N \text{1} p.1900}$	$(0+3173)/14410 = 0,22$	$(0+2576)/13714 = 0,19$
Коефіцієнт фінансової стабільності (коефіцієнт фінансування) $K_{Ф.С.}$	$\frac{\text{Власні кошти}}{\text{Позикові кошти}}$	$\frac{\Phi N \text{1} p.1495}{\Phi N \text{1}(p.1695 + p.1665)}$	$11237/(3173+0) = 3,54$	$11138/(2576+0) = 4,32$
Показник фінансового лівериджу Φ_L	$\frac{\text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Власні кошти}}$	$\frac{\Phi N \text{1}(p.1695 + p.1665)}{\Phi N \text{1} p.1495}$	$(3173+0)/11237 = 0,28$	$(2576+0)/11138 = 0,23$

Проаналізувавши ці показники, можна зробити наступні висновки:

1. Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів. У 2023р. цей показник збільшився на 0,08, це означає, що забезпеченість запасів довгостроковими стабільними джерелами фінансування зросла на 0,08.
2. Коефіцієнт фінансової незалежності. У 2022р. значення коефіцієнта фінансової незалежності складало 0,78, що вище нормативного значення(0,5),

а у 2023р. значення цього показника збільшилось на 0,03, тобто незалежність підприємства від позикових джерел збільшилась.

3. У 2022р. частка власних обігових коштів у власному капіталі була на 0,053 менша, ніж у 2023р.

4. У 2022р. на одиницю сукупних джерел припадало 0,22 частини позикового капіталу. У 2023р. цей показник збільшився до 0,3, а це негативне явище для підприємства.

5. У 2022р. власні кошти перевищували над позиковими на 3,54. У 2023р. цей показник зменшився до 4,32, а це є досить позитивним явищем для підприємства.

6. Показник фінансового лівериджу у 2022р. складав 0,28, а у 2023р. дорівнював 0,23. Це зменшує фінансовий ризик.

За даними цього аналізу можна зробити висновок, що ПАТ «Інгул»:

- 1) має ліквідний баланс і своєчасно ліквідовує борги;
- 2) ефективно використовує кошти на підприємстві;
- 3) неготове негайно ліквідувати короткострокову заборгованість;
- 4) нездатне розраховуватись з кредиторами за рахунок дебіторів протягом одного року;
- 5) є нерентабельним, має досить низький рівень віддачі витрат та ступінь використання ресурсів, які є в наявності.

2.3. Аналіз розрахунків з дебіторами та кредиторами

Економічний аналіз розрахунків з дебіторами та кредиторами починається з вивчення даних бухгалтерського балансу підприємства за попередній звітний період та поточний звітний період, за якими встановлюється ступінь їх збільшення або зменшення за звітний період.

В процесі своєї виробничої діяльності кожне підприємство, яке займається виробництвом та торгівлею потребує певних матеріальних цінностей, послуг, які б гарантували безперебійність процесу виробництва та

торгівлі, і відповідно оборотність засобів виробництва, тому аналізу дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги потрібно приділити значну увагу. Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості проводиться на підставі даних аналітичного і синтетичного обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами (журнал-ордер №6, відомість 7А та інші). В ході аналізу робиться вибірка всіх зобов'язань, терміни погашення яких настають у звітному періоді, а також відстрочених і прострочених зобов'язань. Результати аналізу стану дебіторської заборгованості на ПАТ «Інгул» подані в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Аналіз стану дебіторської заборгованості за 2022-2023р.р.

Показники	2022р.		2023р.		Відхилення	
	Сума, тис. грн.	Частка, %	Сума, тис. грн.	Частка, %	Сума, тис. грн.	Частка, %
1	2	3	4	5	6	7
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	116	14,08	87	21,01	-29	+6,94
Дебіторська заборгованість за розрахунками:						
за виданими авансами	-	-	273	65,94	+273	+65,94
з бюджетом	-	-	25	6,04	+25	+6,04
у тому числі з податку на прибуток	-	-	25	6,04	+25	+6,04
Інша поточна дебіторська заборгованість	708	85,92	4	0,97	-704	-84,95
Всього	824	100	414	100	-410	-

Поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги у 2023 році на ПАТ «Інгул» становить 87 тис. грн.(21,01%), що на 29 тис. грн. менше ніж у 2022 році. Також суттєво зменшилась інша поточна дебіторська заборгованість на 704 тис. грн.. Зменшення дебіторської заборгованості викликає збільшення платоспроможності підприємства.

За результатами даного аналізу також видно, що присутні і збільшення дебіторської заборгованості за розрахунками за виданими авансами на 273тис.грн.(65,94%), з бюджетом на 25 тис. грн.(6,04%). Різке збільшення дебіторської заборгованості і її частки в оборотних активах на ПАТ «Інгул» може свідчити про необачну кредитну політику підприємства стосовно покупців або про збільшення обсягу продажів, або про неплатоспроможність частини покупців.

Результати аналізу стану кредиторської заборгованості на ПАТ «Інгул» подані в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Аналіз стану кредиторської заборгованості за 2022-2023р.р.

Показники	2022р.		2023р.		Відхилення	
	Сума, тис. грн.	Частка, %	Сума, тис. грн.	Частка, %	Сума, тис. грн.	Частка, %
1	2	3	4	5	6	7
Довгострокові зобов'язання і забезпечення						
Відстрочені податкові зобов'язання	-	-	-	-	-	-
Довгострокові кредити банків	-	-	-	-	-	-
Інші довгострокові зобов'язання	-	-	-	-	-	-
Довгострокові забезпечення	-	-	-	-	-	-
Цільове фінансування	-	-	-	-	-	-
Поточні зобов'язання і забезпечення						
Короткострокові кредити банків	-	-	-	-	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:						
довгостроковими зобов'язаннями	-	-	-	-	-	-
товари, роботи, послуги	2000	63,03	1721	66,81	-279	3,78
розрахунками з бюджетом	87	2,74	68	2,64	-19	-0,10
у тому числі з податку на прибуток	-	-	-	-	-	-

Продовження табл. 2.8

1	2	3	4	5	6	7
розрахунками зі страхування	32	1,01	45	1,75	13	0,74
розрахунками з оплати праці	110	3,47	134	5,20	24	1,74
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	-	-	357	13,86	375	13,86
Поточні забезпечення	-	-	-	-	-	-
Доходи майбутніх періодів	-	-	-	-	-	-
Інші поточні зобов'язання	944	29,75	251	9,74	-693	-20,01
Всього	3173	100	2576	100	-579	-

Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги на ПАТ «Інгул» у 2022р. порівняно з 2022 р. зменшилась на 279 тис. грн.. Також зменшилась поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом на 19 тис. грн., що є досить позитивним явищем для підприємства, адже підприємство ефективніше виплачує кредиторську заборгованість. Також зменшилися інші поточні зобов'язання на ПАТ «Інгул» порівняно з 2022р. на 693 тис. грн.. Але, поряд із цим збільшилась кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування і розрахунками з оплати праці. Також з'явилася поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами. Довгострокових зобов'язань на підприємстві немає.

Для аналізу стану дебіторської та кредиторської заборгованості використовуються коефіцієнти оборотності, що відносяться до групи показників ділової активності. Ділова активність підприємства характеризується абсолютними і відносними результативними показниками використання ресурсів (табл.2.9).

Таблиця 2.9

Оцінка ділової активності ПАТ «Інгул»

Показник	Формула для розрахунку	Джерела Інформації	2022р.	2023р.
1	2	3	4	5
Оборотність активів (КТ) (обороті)	$\frac{\text{Чиста виручка від реалізації}}{\text{Активи}}$	$\frac{\Phi\text{№}2\text{р.}2000}{\Phi\text{№}1\text{р.}1300}$	7646/14410= =0,53	9456/13714= =0,69
Фондовіддача (Фо.ф.)	$\frac{\text{Чиста виручка від реалізації}}{\text{Основні виробничі фонди}}$	$\frac{\Phi\text{№}2\text{р.}2000}{\Phi\text{№}1\text{р.}1010}$	7646/8578= =0,89	9456/8398= =1,13
Коефіцієнт оборотності обігових коштів (Ко) (обороті)	$\frac{\text{Чиста виручка від реалізації}}{\text{Обігові кошти}}$	$\frac{\Phi\text{№}2\text{р.}2000}{\Phi\text{№}1\text{р.}1195}$	7646/4701= =1,63	9456/4686= =2,02
Період одного обороту обігових коштів (Чо) (днів)	$\frac{360}{K_o}$	-	360/1,63= =220	360/2,02= =178
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (Кд.з) (обороті)	$\frac{\text{Чиста виручка від реалізації}}{\text{Середня дебіторська заборгованість}}$	$\frac{\Phi\text{№}2\text{р.}2000}{\Phi\text{№}1\sum \text{р.}1125 \div 1155 + 1040}$	7646/(116+ +708)=9,28	9456/(87+273+ +25+4)=24,31
Період погашення дебіторської заборгованості (днів) (Ч д.з.)	$\frac{360}{K_{дз}}$	-	360/9,28=39	360/24,31=15
Коефіцієнт оборотності готової продукції (оборотів) (К г.п.)	$\frac{\text{Чиста виручка від реалізації}}{\text{Готова продукція}}$	$\frac{\Phi\text{№}2\text{р.}2000}{\Phi\text{№}1\text{р.}1103}$	7646/1412=5, 42	9456/1958 =4,83

Продовження табл. 2.9

1	2	3	4	5
Період погашення кредиторської заборгованості (днів) ($\text{Ч}_{\text{к.з.}}$)	$\frac{\text{Середня кредит.заборг} - \text{сть} * 360}{\frac{\text{Собівартість реалізації}}{360}} \cdot K_{\text{оз}}$	$\frac{(\Phi_{\text{№1}}(p.1595 \div p.1695)) \times 360}{\Phi_{\text{№2}} p.2050}$	$3173 * 360 / 5538 = 206$	$2576 * 360 / 6936 = 133$
Коефіцієнт оборотності власного капіталу $K_{\text{в.к.}}$	$\frac{\text{Чиста виручка від реалізації}}{\text{Власний капітал}}$	$\frac{\Phi_{\text{№2}} p.2000}{\Phi_{\text{№1}} p.1495 + p.1665}$	$7646 / 11237 = 0,68$	$9456 / 11138 = 0,85$

1. У 2022 р. підприємство отримало 0,53 обороти чистої виручки від реалізації продукції на одиницю коштів інвестованих в активи, а у 2023р. 0,69 оборотів, тобто спостерігається збільшення коефіцієнта, що свідчить про більш ефективне використання активів на кінець періоду з точки зору обсягу реалізації.

2. Фондовіддача у 2023р. збільшилась на 0,24. Це означає, що на одиницю виробничих фондів припадає на 0,24 частини виручки менше.

3. У 2022р. на кількість оборотів обігових коштів припадало 1,63 обороти виручки. У 2023р. – 2,02 обороти. Тобто у 2022р. на одиницю обігових коштів припадає 1,63% виручки, а у 2023р. 2,02 % виручки. Збільшення оборотів свідчить про ефективне використання коштів на підприємстві.

4. У 2022р. середній період від витрачення коштів для виробництва продукції до отримання коштів за реалізовану продукцію складав 220 днів, а у 2023 р. цей показник дорівнював 178 днів. Зменшення цього періоду свідчить про те, що підприємство ефективно та швидше реалізує продукцію, а також виготовляє її.

5. У 2022 р. виручка перевищувала середню дебіторську заборгованість в 9,28 разів, а на кінець року – в 24,31 разів.

6. У 2022 р. середній період інкасації дебіторської заборгованості, тобто період її виплачування становив 39 днів, а у 2023 р. – 15 днів.

7. У 2022р. виручка перевищувала середні запаси готової продукції у 5,42 разів, а у 2023 р. – у 4,83 разів. Це свідчить про те, що підприємство не повністю реалізовує свою продукцію.

8. На початок року середній період сплати підприємством короткострокової заборгованості складав 206 днів, а на кінець року – 133 дні. Період сплати кредиторської заборгованості зменшився, це позитивні зміни.

9. Коефіцієнт оборотності власного капіталу. У 2022р. на одиницю власного капіталу припадало 0,68 чистої виручки від реалізації продукції, а у 2023р. це значення збільшилось до 0,95. Зменшення свідчить про погіршення роботи підприємства і про зменшення грошових коштів на підприємстві.

Повний аналіз стану дебіторської заборгованості неможливий без порівняння її з рівнем кредиторської заборгованості на ПАТ «Інгул» (табл.2.10). Зіставлення дебіторської та кредиторської заборгованостей являється одним із етапів аналізу дебіторської заборгованості, дозволяє виявити причини появи дебіторської заборгованості.

Таблиця 2.10

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості ПАТ «Інгул» у 2022-2023рр.

Показник	Дебіторська заборгованість		Кредиторська заборгованість		Перевищення заборгованості			
					Дебіторської		Кредиторської	
	2022р.	2023р.	2022р.	2023р.	2022р.	2023р.	2022р.	2023р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Заборгованість за товари, роботи, послуги	116	87	2000	1721	1884	1634	-	-
За розрахунками з бюджетом	-	25	87	68	-	-	87	43
За розрахунками з авансами	-	273	-	357	-	-	-	84
За розрахунками з оплати праці	-	-	110	134	-	-	110	134

Продовження табл. 2.10

1	2	3	4	5	6	7	8	9
За розрахунками зі страхування	-	-	32	45	-	-	32	45
Інші види заборгованості	708	4	944	251	-	-	236	247
Разом	824	389	3173	2576	-	-	2349	2187

Як збільшення, так і зменшення дебіторської та кредиторської заборгованості можуть призвести до негативних наслідків для фінансового стану підприємства. Так, зменшення дебіторської заборгованості порівняно з кредиторською може статися через погіршення стосунків з клієнтами, тобто через зменшення кількості покупців продукції. Збільшення дебіторської заборгованості порівняно з кредиторською може бути наслідком неплатоспроможності покупців. Можна сказати, що якщо кредиторська заборгованість перевищує дебіторську, то підприємство раціонально використовує засоби, тобто на деякий час залучає до обороту засобів більше ніж відволікає з обороту. Як видно з таблиці 2.8, на підприємстві кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську заборгованість, а саме на 2349 тис. грн. у 2022р. та на 2187 тис. грн. у 2023р., що свідчить про залучення підприємством в оборот коштів більше, ніж вилучає з нього.

Отже, у другому розділі надано виробничо-економічну характеристику ПАТ «Інгул» та проведено аналіз фінансового стану, а також аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості. Отримані результати проведених розрахунків показників фінансового стану свідчать, що підприємство, у цілому, є ліквідним і платоспроможним, але відчуває труднощі з мобільністю використання власних коштів. Це може пояснюватись специфічними особливостями даної галузі, а погіршення значень окремих коефіцієнтів на кінець звітного періоду - значними інвестиціями в нове будівництво. Також нами було проаналізовано стан дебіторської та кредиторської заборгованості та виявлено, що кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Це свідчить про залучення підприємством в оборот коштів більше, ніж вилучає з нього.

РОЗДІЛ 3

ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ ТА КРЕДИТОРАМИ НА ПАТ МИКОЛАЇВСЬКИЙ ТРАНСФОРМАТОРНИЙ ЗАВОД «ІНГУЛ»

3.1. Організація бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами на підприємстві

Для складання фінансової звітності у відповідності до діючих нормативних актів та надання її користувачам керівництво ПАТ «Інгул» формує облікову політику: обирає принципи, методи і процедури обліку таким чином, щоб достовірно відобразити фінансовий стан і результати діяльності підприємства та забезпечити зіставлення показників фінансових звітів.

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні»: облікова політика - сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для складання і подання фінансової звітності.

За МСБО 8, облікова політика – конкретні принципи, основи, домовленості, правила та практика, застосовані суб'єктом господарювання при складанні та поданні фінансової звітності.

Тобто, під обліковою політикою слід розуміти сукупність способів ведення бухгалтерського обліку прийняту підприємством – первинного спостереження, вартісного виміру, поточного групування та узагальнення фактів господарського життя.

Облікова політика ПАТ «Інгул» розкривається у примітках до фінансової звітності, де підприємство висвітлює обрану облікову політику шляхом опису: принципів оцінки статей звітності та методів обліку за окремими статтями звітності.

Вона розробляється на багато років і може змінюватись лише в тому, випадку, якщо: змінюються статутні вимоги; змінюються вимоги органу, що затверджує положення (стандарти) бухгалтерського обліку; зміни забезпечать більш достовірне відображення подій або операцій у фінансовій звітності підприємства.

Розглянемо десять основних факторів, якими ПАТ «Інгул» керується при визначенні облікової політики:

- форма власності та організаційно-правова форма (ПАТ);
- вид діяльності чи галузеве підпорядкування (виробництво);
- обсяги виробництва, середньоспискова чисельність працівників тощо;
- відносини із системою оподаткування (загальна система оподаткування);
- можливість самостійних дій з питань ціноутворення (державна встановлює відсоткові межі рентабельності);
- стратегія фінансово-господарського розвитку (мета і завдання економічного розвитку підприємства на довгострокову перспективу, напрями інвестицій, які будуть надані, тактичні підходи до вирішення перспективних завдань);
- наявність технічного оснащення функцій управління (забезпечення ЕОМ, засобами оргтехніки, програмними засобами);
- наявність ефективної системи інформаційного забезпечення підприємства (за всіма необхідними для підприємства напрямками);
- рівень кваліфікації бухгалтерських кадрів, економічної сміливості та ініціативи керівників підприємства;
- система матеріального заохочення ефективності роботи працівників за коло обов'язків, що виконуються.

Способи ведення бухгалтерського обліку, обрані ПАТ «Інгул» при формуванні облікової політики, застосовуються з 1-го січня нового року.

Розкриття інформації про облікову політику та її зміни у фінансовій звітності є передумовою зіставленості фінансових звітів підприємства за різні

періоди, а також фінансових звітів різних підприємств. Тобто, користувачі набувають можливості оцінити, наскільки зіставляваними є дані окремих статей фінансової звітності того чи іншого звітного періоду, того чи іншого підприємства.

При формуванні облікової політики підприємства слід орієнтуватися на діючі стандарти та інші нормативні акти (табл. 3.1)

Таблиця 3.1

Облікова політика дебіторської та кредиторської заборгованості на
ПАТ «Інгул»

Основні складові облікової політики	Положення облікової політики
1	2
Торговельна та інша дебіторська заборгованість	Дебіторська заборгованість, визнається як фінансові активи та первісно оцінюється за історичною собівартістю. Згідно з МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» поточна дебіторська заборгованість за продукцію (товари, послуги), яка не призначена для продажу, відображається в балансі за чистою вартістю реалізації, яка визначається шляхом вирахування з первісної вартості резерву сумнівних боргів. У якості методу обчислення резерву сумнівних боргів застосовується аналіз платоспроможності конкретних дебіторів. Згідно з МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» та МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» дебіторська заборгованість за виданими авансами, дебіторська заборгованість, пов'язана з придбанням інструментів капіталу інших підприємств (акцій, тощо), дебіторська заборгованість за угодами позики і фінансової оренди, дебіторська заборгованість за іншими обов'язковими платежами, що не оформлені угодами, відноситься до класу «позики та дебіторська заборгованість, ініційовані підприємством» фінансових активів та відображається у балансі за амортизованою собівартістю з використанням методу ефективної ставки відсотка. Короткострокова дебіторська заборгованість без оголошеної ставки відсотка оцінюється за собівартістю, якщо вплив нарахування відсотка не буде значним

1	2
Забезпечення	Забезпечення визнаються, коли підприємство має теперішню заборгованість (юридичну або конструктивну) внаслідок минулої події, існує ймовірність, що погашення зобов'язання вимагатиме вибуття ресурсів, котрі втілюють у собі економічні вигоди, і можна достовірно оцінити суму зобов'язання. Підприємством створюються забезпечення короткострокових виплат працівникам, таких як заробітна плата, внески на соціальне забезпечення. Забезпечення на виплату відпусток працівникам визначаються як короткострокові виплати та обліковуються відповідно до МСБО 19 «Виплати працівникам».
Торговельна та інша кредиторська заборгованість	Кредиторська заборгованість підприємства, до складу якої входить: - кредиторська заборгованість за товарними операціями; - кредиторська заборгованість за авансами, одержаними за продукцію (товари, роботи, послуги); - кредиторська заборгованість за виплатами працівникам; - доходи майбутніх періодів; - зобов'язання за податками та іншими платежами. відноситься до складу фінансових зобов'язань підприємства. Згідно з МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» та МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» фінансові зобов'язання первісно оцінюються та відображаються у бухгалтерському обліку за історичною собівартістю. Після первісного визнання короткострокова кредиторська заборгованість без оголошеної ставки відсотка продовжує оцінюватися за історичною собівартістю, якщо вплив нарахування відсотка не буде значним.

В наказі про облікову політику ПАТ «Інгул» зазначається: «Суму резерву сумнівних боргів установлювати на підставі класифікації дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги за термінами їх непогашення».

Проте на нашу думку таким чином ПАТ «Інгул» не повністю висвітлює інформацію необхідну для нарахування резерву сумнівних боргів, тому, щоб уникнути різних неточностей, ми пропонуємо даний пункт сформулювати таким чином: «Сформувати резерв сумнівних боргів установити на підставі класифікації дебіторської заборгованості за продукцію, товари, послуги за терміном її погашення; для цього встановити коефіцієнт сумнівності щодо простроченої дебіторської заборгованості терміном:

- від 1 до 30 днів – 5 %;
- від 30 до 60 днів – 20 %;
- від 60 до 90 днів – 60 %;
- понад 90 днів – 80 %.

Величину резерву сумнівних боргів визначати як суму добутоків поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги відповідної групи на коефіцієнт сумнівності».

На ПАТ «Інгул» суму резерву сумнівних боргів формують виходячи із платоспроможності окремих дебіторів, проте, на нашу думку метод класифікації дебіторської заборгованості для нарахування резерву, є більш ефективнішим, оскільки ми не можемо точно дізнатися на скільки платоспроможний той чи інший дебітор, а інформація, яку він надасть про себе може бути неправдивою.

Також у обліковій політиці ПАТ «Інгул» дуже мало сказано про документування, організацію синтетичного та аналітичного обліку, строки обробки документів та порядок інвентаризації заборгованості, що суттєво впливає на організацію роботи бухгалтерії та підприємства в цілому.

Підставою для бухгалтерського обліку на ПАТ «Інгул» є первинні документи, які фіксують факти здійснення господарської операції. Розглянемо облік дебіторської заборгованості, що здійснюється на підставі первинних документів, відображених в таблиці 3.2 та кредиторської заборгованості в таблиці 3.3

Таблиця 3.2

Документування дебіторської заборгованості на ПАТ «Інгул»

Шифр та назва рахунку	Документи
1	2
36 «Розрахунки з покупцями і замовниками»	Накладні, рахунки-фактури, акти прийнятих робіт(послуг), податкові накладні, товарно-транспортні накладні (ТМ-1), товарні накладні, вексель, комерційні документи (рахунки-фактури), транспортні накладні (залізнична накладна, авіа накладна, коносамент, товарно-транспортна накладна, пакувальні листи).
371 «Розрахунки за виданими авансами»	Платіжні документи, в яких міститься посилання на укладений договір.
372 «Розрахунки з підзвітними особами»	Розпорядження керівника про відправлення працівника у відрядження. Список осіб, які мають право одержувати кошти в підзвіт на господарські потреби, затверджений наказом керівника. Авансовий звіт про витрачені суми та додані виправдовуючі документи: акт закупівлі, акт на списання представницьких витрат в межах передбачених норм з додаванням відповідних документів на оплату рахунків ресторанів, кафе, готелів тощо, чеки, квитанції, рахунки магазинів, готелів, залізничні, авіаційні та інші проїзні квитки.
373 «Розрахунки за нарахованими доходами»	Рахунки бухгалтерії, ПКО, виписки банку.
374 «Розрахунки за претензіями»	Претензії, акти приймання вантажу, рішення судових органів (господарського суду), письмові згоди постачальників на пред'явлені претензії, виписки установ банку на суми, що надійшли в порядку задоволення претензій.
375 «Розрахунки за відшкодування завданих збитків»	Протокол засідання інвентаризаційної комісії, наказ керівника.
376 «Розрахунки за позиками членам кредитних спілок»	Договір між членами кредитних спілок, ПКО, виписки банку, ВКО, платіжне доручення.
377 «Розрахунки з іншими дебіторами»	Авізо про оприбуткування майна учасником, який веде спільні справи, або первинний документ про отримання майна (копія накладної, квитанція до прибуткового ордеру тощо.

Основним первинним документом, що використовується для обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на ПАТ «Інгул» - є накладна, реквізитами якої є: одиниця виміру, найменування продукції, ціна, кількість та сума. На даному документі повинно бути чотири підписи: керівник, головний бухгалтер, хто відпустив і хто прийняв. Підприємство заповнює накладні згідно вимог чинного законодавства.

Взагалі організація бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками виглядає наступним чином:

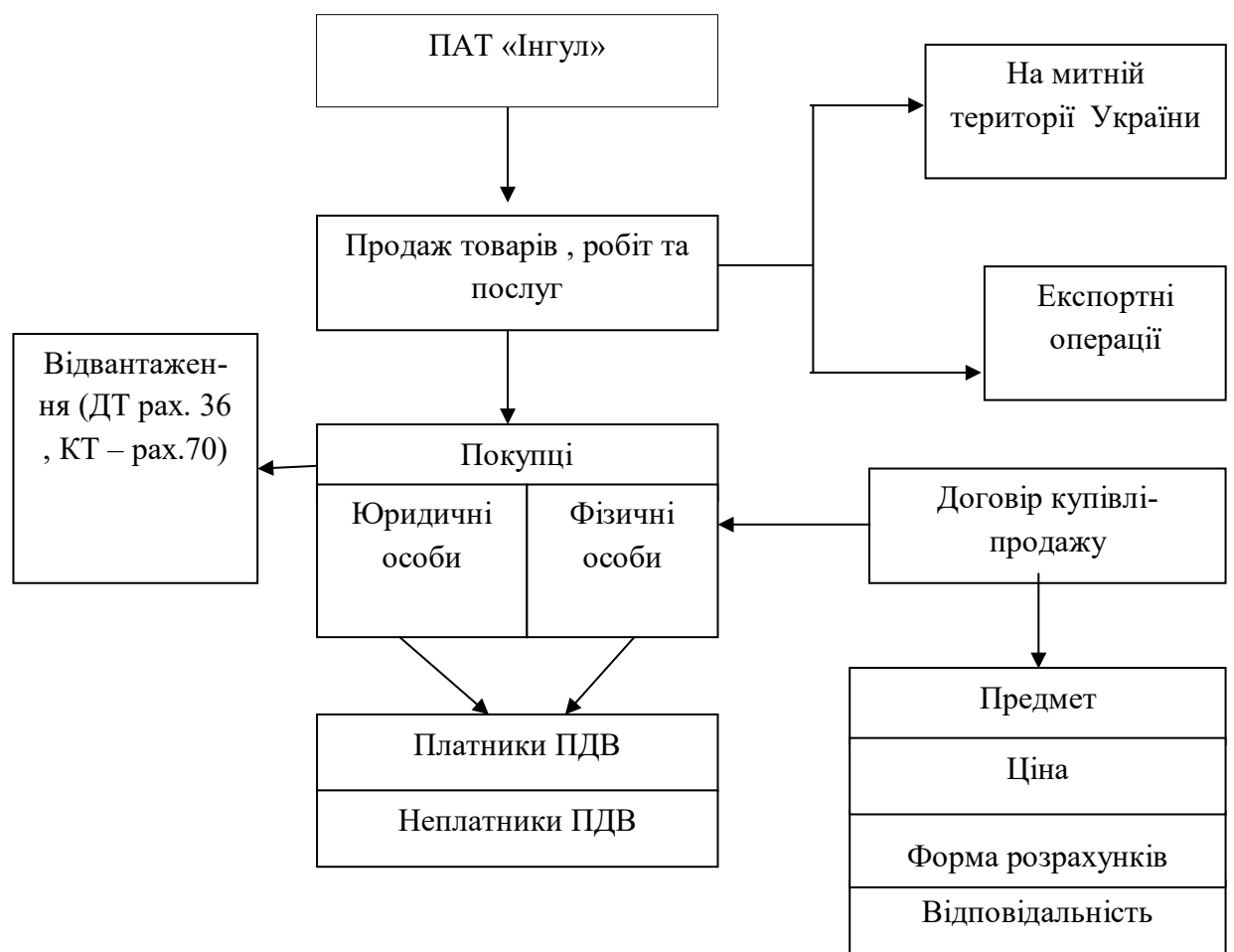

Рис. 3.1 Схема бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками

Безпосередньо зі складу відпуск готової продукції на ПАТ «Інгул» оформляють на основі товарно-транспортної накладної, де зазначається: назва замовника, його адрес, вид транспортного засобу, найменування продукції, ціна, кількість, сума та прізвище особи, хто буде здійснювати перевезення.

Товарно-транспортну накладну виписує замовник (вантажовідправник) в кількості не менше чотирьох екземплярів, і кожен з цих екземплярів засвідчується підписом і при необхідності печаткою (штампом) вантажовідправника. Після прийняття вантажу всі екземпляри товарно-транспортної накладної підписує водій (експедитор). Перший екземпляр (з підписом водія) залишається у вантажовідправника, другий передається водієм вантажоодержувачу, а третій і четвертий, засвідчені підписом, а в разі потреби також печаткою або штампом, вантажоодержувача, передаються перевізнику (транспортній організації чи фізичній особі-суб'єкту господарювання).

Товари, які надходять на підприємство, приймаються за кількістю і якістю. Якщо фактична наявність поставлених матеріалів відповідає угоді та супровідним документам (накладні, прийомні акти, товарно-транспортні накладні), їх оприбуткування здійснюється за документами постачальника або за прибутковим ордером.

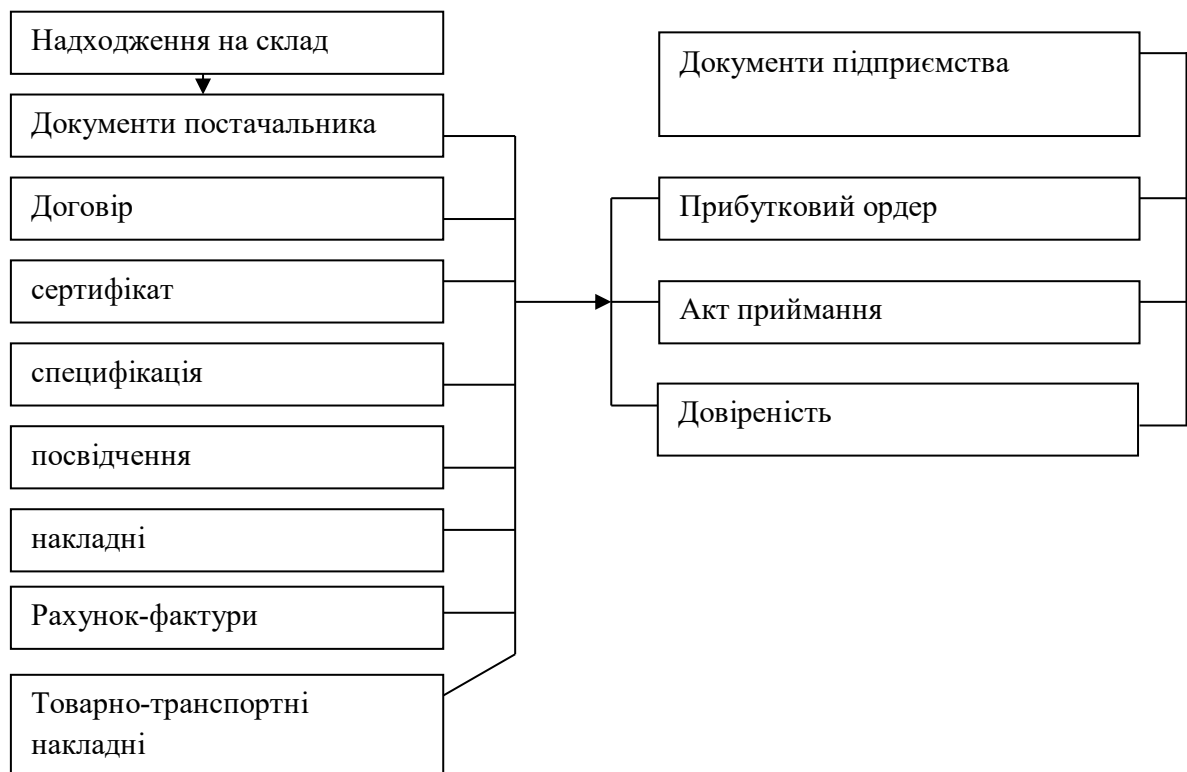

Рис.3.2 Порядок документального оформлення товарів, які надходять на ПАТ «Інгул» від постачальника

У такому первинному документі, як рахунок-фактура зазначається опис продукції, її вартість та дата оплати. Оригінал надсилається покупцю і має декілька дублікатів. Підписує рахунок директор та головний бухгалтер.

Установи банків періодично, але не рідше одного разу на місяць надсилають ПАТ «Інгул» поштою або видають через повноважену підприємством особу виписку з поточного рахунка додаючи копії документів, на підставі яких банк здійснював операції за рахунком. Після одержання з банку виписки з поточного рахунка головний бухгалтер перевіряє відповідність записів у ній документам та записам бухгалтерії підприємства. Виявивши помилку, бухгалтерія підприємства негайно у письмовій формі повідомляє про це відповідні установи банку.

При виникненні у платника необхідності перерахування грошових коштів за отриману продукцію, послуги або податків (внесків) до бюджету, загальнообов'язкового державного соціального страхування, інших ланок фінансової системи, а також задля погашення кредиторської заборгованості та здійснення інших платежів він виписує в необхідній кількості примірників (2-3) платіжне доручення встановленої форми з заповненням у ньому всіх реквізитів і зазначенням призначення та суми платежу. Виписане платіжне доручення (1-й примірник) підписується керівником і головним бухгалтером підприємства-платника, і на ньому ставиться відбиток печатки. Оформлене платіжне доручення здається до обслуговуючого банку не пізніше 10 днів з дня його виписки. Банк приймає доручення до оплати (в оплату за товари, послуги, на перерахування податків, платежів, боргів та ін.) Лише у тому випадку, якщо у платника є на рахунку в необхідній кількості вільні грошові кошти.

Для обліку дебіторської та кредиторської заборгованості на ПАТ «Інгул» використовуються приймально-здавальні акти із зазначенням номера накладної, дати оформлення, номера та дати договору, назви і реквізитів замовника, одиниць виміру, кількості, оптової ціни та вартості продукції.

Такий первинний документ, як прибутковий ордер складає завскладом на час надходження матеріалів і передає відділ матеріально-технічного постачання кожного 1-го,4,8 і т.д. числа. До бухгалтерії такий документ надходить кожного 5,9,13 –го числа Прибуткові ордери виписуються на кожну партію поставки.

Для контролю за визначенням цін, запису до облікових регістрів до бухгалтерії щодня передається накладна вимога, яка виписується завідуючим складом, обробляє документ відділ матеріально-технічного постачання.

Одним із первинних документів для обліку розрахунків з кредиторами на ПАТ «Інгул» є рахунок постачальника, який складається касиром-інкасатором в день отримання і передається відділом матеріально – технічного постачання щодня до бухгалтерії.

Таблиця 3.3

Документування кредиторської заборгованості на ПАТ «Інгул»

Шифр та назва рахунку	Документи
1	2
50 «Довгострокові позики»	Виписки банку, акти переоцінки, ВКО, платіжні доручення, накладні, розрахунки та довідки бухгалтерії, претензії, кредитні договори між банком та підприємством, установчі документи, платіжні доручення, договори застави, договори страхування неповернення кредитів, додаткові угоди до кредитних договорів тощо.
51 «Довгострокові векселі видані»	Векселі, виписки банку, ВКО, довідки бухгалтерії, акти приймання-передачі тощо.
62 «Короткострокові векселі видані»	Векселі, виписки банку, ВКО, довідки бухгалтерії, акти приймання-передачі тощо .
61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»	Виписки банку, платіжні доручення, розрахунки та довідки бухгалтерії тощо.
52 «Довгострокові зобов'язання за облігаціями»	Розрахунки та довідки бухгалтерії, виписки банку тощо.
53 «Довгострокові зобов'язання з оренди»	Розрахунки та довідки бухгалтерії, платіжні доручення, виписки банку тощо.

1	2
54 «Відстрочені податкові зобов'язання»	Розрахунки та довідки бухгалтерії, платіжні доручення, виписки банку тощо.
55 «Інші довгострокові зобов'язання»	Платіжні доручення, виписки банку, розрахунки та довідки бухгалтерії тощо.
63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	Акти про приймання, претензії, накладні, виписки банку, довідки бухгалтерії, договори купівлі-продажу, рахунок-фактура, рахунок, акти приймання робіт, послуг, податкові накладні, товарно-транспортні накладні, вантажні митні декларації, залізничні накладні; авіа накладні, коносамент, пакувальні листи, приймальні акти тощо.
64 «Розрахунки за податками й платежами»	Розрахунки бухгалтерії, податкові накладні, виписки банку, платіжні доручення тощо.
65 «Розрахунки за страхуванням»	Розрахунки та довідки бухгалтерії, виписки банку, розрахунково-платіжні відомості, платіжні доручення тощо.
66 «Розрахунки з оплати праці»	Розрахунково-платіжні відомості, виписки банку, ВІКО, маршрутні листи, накази по підприємству про прийняття на роботу (про звільнення), листки з обліку кадрів, особові картки працівників, табелі обліку використання робочого часу, наряди на відрядні роботи, рапорти про виробіток, відомості обліку депонованої заробітної плати.
67 «Розрахунки з учасниками»	Статут, установчий договір, накладні, довідки бухгалтерії тощо.
68 «Розрахунки за іншими операціями»	Накладні, претензії, виписки банку, рахунки-фактури тощо.
69 «Доходи майбутніх періодів»	Розрахунки та довідки бухгалтерії, виписки банку, розрахунково-платіжні відомості, ВКО, ПКО, платіжні доручення тощо.

Для того щоб докладніше зрозуміти ведення бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами розглянемо їх синтетичний та аналітичний облік.

Аналітичний облік — узагальнення даних первинних документів у регістрах аналітичного обліку (картках, книгах).

Синтетичний облік — узагальнюючий облік, який ведеться у регістрах синтетичного обліку (журналах-ордерах, відомостях, Головній книзі) в розрізі синтетичних рахунків.

Для початку розглянемо облік дебіторської заборгованості на ПАТ «Інгул».

Для обліку довгострокової дебіторської заборгованості в синтетичному обліку використовується рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи». Цей рахунок підприємство використовує для обліку дебіторської заборгованості фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу, для обліку активів, використання яких, як очікується, неможливо протягом дванадцяти місяців з дати балансу, а також для обліку інших необоротних активів, які не знайшли безпосереднього відображення на інших рахунках обліку необоротних активів. ПАТ «Інгул» для обліку довгострокової дебіторської заборгованості та інших необоротні активів використовує такі субрахунки:

- 181 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду»;
- 182 «Довгострокові векселі одержані»;
- 183 «Інша дебіторська заборгованість»;
- 184 «Інші необоротні активи».

За дебетом рахунку 18 відображається виникнення (збільшення) довгострокової дебіторської заборгованості та одержання інших необоротних активів, за кредитом — погашення (списання) довгострокової дебіторської заборгованості та вибуття інших необоротних активів.

На субрахунку 181 відображаються чисті інвестиції орендодавця у фінансову оренду. Аналітичний облік орендних зобов'язань на ПАТ «Інгул» ведеться окремо за кожним договором фінансової оренди.

На субрахунку 182 ведеться облік векселів, одержаних на забезпечення довгострокової дебіторської заборгованості. Вексель — це письмово оформлене боргове зобов'язання встановленого зразка, яке засвідчує

безумовне грошове зобов'язання векседавця сплатити після настання строку певну суму грошей власнику векселя (векселедержателю).

Субрахунок 183 призначений для обліку довгострокової дебіторської заборгованості, яка не відображається на інших субрахунках рахунку 18, зокрема розрахунків з працівниками за виданими довгостроковими позиками тощо, інші види розрахунків.

Аналітичний облік іншої довгострокової дебіторської заборгованості на ПАТ «Інгул» ведеться за кожним договором з надання позики і/або кожним дебітором, а також за терміном її виникнення і погашення.

Облікові дані щодо розрахунків з дебіторами за рахунком 18 на ПАТ «Інгул» відображуються у журналі-ордері №3.

На рахунку 34 «Короткострокові векселі одержані» ведеться облік заборгованості покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), виконані роботи, надані послуги та за іншими операціями, яка забезпечена вексями. Для обліку короткострокових векселів одержаних ПАТ «Інгул» використовує такі субрахунки:

- 341 «Короткострокові векселі, одержані в національній валюті»;
- 342 «Короткострокові векселі, одержані в іноземній валюті».

На рахунку 34 за дебетом відображається отримання векселя за продані товари (роботи, послуги) та за іншими операціями, за кредитом — отримання коштів у погашення векселів, погашення отриманим векселем кредиторської заборгованості, продаж векселя третій стороні тощо.

Облікові дані щодо розрахунків за короткостроковими вексями за рахунком 34 при журнально-ордерній формі обліку мають своє відображення у журналі-ордері №3. Аналітичний облік короткострокових векселів ведеться за кожним одержаним векселем.

Для обліку розрахунків з покупцями і замовниками на ПАТ «Інгул» використовується рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками», на якому ведеться узагальнення інформації про розрахунки з покупцями та замовниками за відвантажену продукцію, товари, виконані роботи й послуги,

крім заборгованості, яка забезпечена векселем, а також узагальнюється інформація про розрахунки з учасниками промислово-фінансової групи. Для обліку розрахунків з покупцями та замовниками підприємство використовує такі субрахунки:

- 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;
- 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»;
- 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ»;
- 364 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням».

За дебетом рахунку 36 відображається продажна вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг (у тому числі на виконання бартерних контрактів), яка включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджетів та позабюджетних фондів та включені у вартість реалізації, за кредитом - сума платежів, які надійшли на рахунки підприємства в банківських установах, у касу, та інші види розрахунків. Сальдо рахунку відображає заборгованість покупців та замовників за одержані продукцію (роботи, послуги).

На субрахунку 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» ведеться облік розрахунків з покупцями і замовниками, що знаходяться на митній території України.

Субрахунок 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» призначений для обліку розрахунків з іноземними покупцями і замовниками з експортних операцій. На ньому ведеться облік сум, аналогічних тим, що обліковуються на субрахунку 361.

На субрахунку 364 «Розрахунки за гарантійним забезпеченням» відображаються розрахунки за гарантійним забезпеченням, пов'язаним зі здійсненням операцій з деривативами.

Облікові дані щодо розрахунків за рахунком 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» відображується у журналі-ордері №3.

Аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками ведеться за кожним покупцем та замовником та за кожним пред'явленим до сплати рахунком. На субрахунку 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» аналітичний облік ведеться в гривнях та валюті, обумовленій договором.

Для обліку розрахунків з поточної заборгованості різних дебіторів на ПАТ «Інгул» призначено активний рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами», на якому ведеться облік розрахунків за поточною дебіторською заборгованістю з різними дебіторами за авансами виданими, нарахованими доходами, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків, за позиками членів кредитних спілок та за іншими операціями. За дебетом цього рахунку відображається виникнення дебіторської заборгованості, за кредитом - її погашення чи списання. Підприємство для обліку розрахунків з різними дебіторами використовує має такі субрахунки:

- 371 «Розрахунки за виданими авансами»;
- 372 «Розрахунки з підзвітними особами»;
- 373 «Розрахунки за нарахованими доходами»;
- 374 «Розрахунки за претензіями»;
- 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків»;
- 376 «Розрахунки за позиками членам кредитних спілок»;
- 377 «Розрахунки з іншими дебіторами».
- 378 «Розрахунки з державними цільовими фондами».

У ряді випадків на ПАТ «Інгул» під поставку матеріальних цінностей або під виконання робіт (послуг), а також при оплаті продукції і робіт, прийнятті від замовників робіт за частковою готовністю, можуть видавати аванси. Аванс є грошовою сумою або іншою майновою цінністю, яка передається в рахунок виконання договірною зобов'язання повним або частковим платежем. Здійснюючи авансовий платіж, підприємство фінансує продаж за деякий час до надходження товару. Облік авансів, наданих іншим

підприємствам ведеться на субрахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами».

У процесі господарської діяльності на ПАТ «Інгул» виникає необхідність видачі з каси готівки працівникам підприємства під звіт на господарські витрати та службові відрядження, що повинні витрачатися тільки за призначенням. Передача їх однією особою іншій забороняється. Після використання виданих під звіт коштів працівник складає Звіт про використання коштів, наданих на відрядження або під звіт за стандартною формою, затвердженою законодавством України. Видача готівки під звіт проводиться лише за умови повного від звітування конкретної підзвітної особи за раніше виданий їй аванс. Залишок коштів понад суму, використану згідно з звітом про використання коштів, наданих на відрядження або під звіт, підлягає поверненню працівником до каси підприємства одночасно з поданням зазначеного звіту.

Всі витрати, здійснені працівником в межах отриманих під звіт коштів, мають бути документально підтверджені (окрім добових, сума яких визначається згідно з законодавством України). Такі документи додаються до звіту про використання коштів, наданих на відрядження або під звіт. Ними зазвичай є рахунки на проживання, чеки, квитанції, проїзні квитки, страхові поліси, чеки банкоматів, квитанції торговельних терміналів тощо. Вказаний звіт подається до закінчення третього банківського дня, наступного за днем, у якому особа завершує відрядження або виконання окремої цивільно-правової дії за дорученням і за рахунок особи, яка надала кошти під звіт (або протягом 10 днів після повернення у випадку здійснення розрахунків із застосуванням корпоративних кредитних карток у безготівковій формі). В обліку відображаються дані лише із звітів, перевірених арифметично та за змістом і затверджених керівником підприємства. Бухгалтер опрацьовує звіт, проставляючи на документах і на звіті кореспондуючі рахунки, які відповідають призначення авансу. Виправлення в звіті не допускаються. Звіт обов'язково підписується підзвітною особою.

Після складання звіту про використання коштів визначається різниця між сумою отриманого авансу та фактичними витратами. Якщо працівник здійснив перевитрату авансової суми, то кошти повинні бути відшкодовані йому з каси підприємства без його заяви. Однак якщо такі витрати не були передбачені цілями, визначеними наказом, сума перевитрат може бути не відшкодована (в авансовому звіті пишуть тільки суму, затверджену керівником), або ж відшкодована за рішенням керівника з наступним приєднанням цієї суми до оподаткованого доходу працівника.

Якщо підзвітна особа не надала звіти та необхідні підтверджувальні документи у встановлені строки або не повернула в касу залишки невикористаних сум авансів, бухгалтер утримує таку заборгованість із нарахованої заробітної плати.

Облік розрахунків з підзвітними особами ведеться на субрахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами». Сальдо субрахунку може бути як дебетовим, так і кредитовим. Такі показники відображаються розгорнуто: дебетове сальдо — в складі оборотних активів, кредитове сальдо — в складі зобов'язань балансу підприємства.

Для відображення розрахунків підприємства за належними до отримання відсотками, дивідендами, роялті й іншими доходами від вкладень (інвестицій) в інші підприємства (у тому числі в спільну діяльність без створення юридичної особи), а також доходів від передачі в оренду майна, призначений рахунок 373 «Розрахунки за нарахованими доходами».

ПАТ «Інгул» отримує дивіденди при володінні частиною статутного капіталу іншої юридичної особи, при чому спочатку йде їх нарахування по завершенні звітного періоду підприємства-об'єкта володіння (і формування дебіторської заборгованості), і лише пізніше — їх сплата у вигляді грошових коштів або ін. (і, відповідно, погашення дебіторської заборгованості). Виплата дивідендів здійснюється з чистого прибутку звітного року (за вирахуванням податку на прибуток) та (або) нерозподіленого прибутку в обсязі, встановленому рішенням загальних зборів акціонерного товариства, у

строк не пізніше шести місяців після закінчення звітного року. У разі відсутності або недостатності чистого прибутку звітного року та нерозподіленого прибутку попередніх років виплата дивідендів за привілейованими акціями здійснюється за рахунок резервного фонду.

Відсотки, або проценти на ПАТ «Інгул» визнаються у тому звітному періоді, до якого вони відносяться, виходячи з бази їх нарахування та строку користування відповідними активами та дають дохід, який сплачується (нараховується) позичальником на користь кредитора як плата за використання залучених на визначений строк коштів або майна.

Проценти на ПАТ «Інгул» нараховуються у вигляді відсотків на основну суму заборгованості чи вартості майна або у вигляді фіксованих сум. Якщо залучення коштів здійснюється шляхом продажу облігацій, казначейських зобов'язань чи ощадних (депозитних) сертифікатів, емітованих позичальником, або шляхом врахування векселів та здійснення операцій з придбання цінних паперів із зворотним викупом, сума процентів визначається шляхом нарахування їх на номінал такого цінного паперу, виплати фіксованої премії чи виграшу або шляхом визначення різниці між ціною розміщення (продажу) та ціною погашення (зворотного викупу) такого цінного паперу.

При виявленні порушень договірних умов (невідповідності цін, арифметичних помилок в розрахункових документах, нестачі понад норм природного убутку, інших порушень умов договору про асортимент, упаковку тощо, виявлені при отриманні цінностей, що надійшли, невідповідності якості таких цінностей стандартам, технічним умовам тощо) у процесі придбання товарно-матеріальних цінностей і взаємодії з контрагентами підприємства сторони вимушені вдаватися до примусового виконання умов договорів стороною, яка їх не виконала або виконала частково. В такому разі підприємство, права якого порушені, звертається до порушника з письмовою претензією, яка підписується керівником і надсилається адресату рекомендованим (цінним) листом або вручається під

розрахунку. У відповіді на претензію при її задоволенні кредитор має зазначити визнану ним суму та спосіб (і строк) задоволення такої претензії. У випадку, якщо в задоволенні претензії було відмовлено або ж вона залишилась без відповіді, кредитор має право звернутися до судових органів. В будь-якому разі, підприємству, що виставляє претензію, слід пам'ятати про строк позовної давності, що визначений главою 18 Цивільного кодексу України, яка в загальних випадках складає три роки. По закінченні цього строку претензії підприємства, скоріш за все, не будуть задоволені, оскільки позовна давність застосовується судом за заявою сторони у суперечці: якщо відповідач до винесення рішення судом заявить про закінчення строку позовної давності, то суд може відмовити позивачу в позові.

Облік розрахунків за претензіями, які пред'явлені постачальникам, підрядникам, транспортним та іншим організаціям, а також за пред'явленими їм і визнаними штрафами, пенею, неустойками ведеться на рахунку 374 «Розрахунки за претензіями». Підставою для запису операцій за кредитом рахунку 374 є акти приймання вантажу, рішення судових органів (арбітражу), письмова згода постачальників на пред'явлені претензії — тобто лише у тих випадках, коли підприємство має впевненість в тому, що претензія буде визнана контрагентом або судом, і має документи, що підтверджують підставу для виставлення претензії.

У випадку виявлення на підприємстві нестач і (або) розкрадань товарно-матеріальних цінностей, втрат від псування майна та матеріалів, допущеного браку, а також інших видів шкоди, вина за які лежить на конкретному працівникові, ПАТ «Інгул» пред'являє суму збитків до відшкодування винною особою, що спричинює появу в обліку розрахунків за відшкодуванням завданих збитків. Облік розрахунків за відшкодуванням підприємству завданих збитків у результаті нестач і втрат від псування цінностей, нестач та розкрадання грошових коштів, якщо винуватця виявлено, ведеться на субрахунку 375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків».

На субрахунку 376 «Розрахунки за позиками членам кредитних спілок» ведеться облік розрахунків за позиками членам кредитних спілок у кредитних спілках. Члени кредитної спілки з обумовленою у договорі між ними та кредитною спілкою періодичністю та у визначеній сумі вносять членські внески, за рахунок яких за погодженою схемою відбувається кредитування членів кредитних спілок. Одержання такої позики членом кредитної спілки відображається проведенням: дебет рахунку 376 «Розрахунки за позиками членам кредитних спілок» — кредит рахунку 30 «Каса» або 31 «Рахунки в банках». Повернення виданих коштів відображається зворотними проведеннями (Д-т 30, 31 — К-т 376).

Для обліку розрахунків з іншими дебіторами ПАТ «Інгул» використовує субрахунок 377 «Розрахунки з іншими дебіторами». Заборгованість, яка відображається на цьому рахунку, включає в себе різні за своїм економічним змістом розрахунки з юридичними та фізичними особами, до яких відносять такі розрахунки:

- з підприємствами, організаціями за операціями некомерційного характеру (за роботи та послуги, виконані установами зв'язку, навчальними закладами, науково-дослідними організаціями);
- з підприємствами, організаціями та працівниками підприємства за виконавчими документами судових органів;
- з працівниками підприємства за наданими їм безпроцентними позиками;

ПАТ «Інгул» з метою оцінки можливих втрат внаслідок безнадійної заборгованості відповідно до принципу обачності, який означає, що доходи і активи не повинні бути завищені, а зобов'язання і витрати — занижені, підприємство повинне нарахувати у кінці звітного періоду резерв сумнівних боргів - це резерв, який створюється з метою покриття у майбутньому безнадійної дебіторської заборгованості. Він коригує дебіторську заборгованість до її чистої реалізаційної вартості. Таким чином, в умовах

ризик несплатоспроможності покупців, підприємство попереджає виникнення втрат від сумнівної дебіторської заборгованості.

Для обліку резерву сумнівних боргів на ПАТ «Інгул» передбачено використання рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів». За кредитом рахунку 38 відображається створення резерву сумнівних боргів у кореспонденції з рахунками обліку витрат, за дебетом — списання сумнівної заборгованості в кореспонденції з рахунками обліку дебіторської заборгованості або зменшення нарахованих резервів у кореспонденції з рахунком обліку доходів. Аналітичний облік резерву сумнівних боргів ведеться в розрізі боржників або за строками непогашення дебіторської заборгованості залежно від обраного методу нарахування резерву.

Тепер розглянемо синтетичний та аналітичний облік кредиторської заборгованості на ПАТ «Інгул». Для поповнення нестачі власних коштів для операційної діяльності ПАТ «Інгул» оформляє в банку позику строком до одного року. Для її одержання з банком укладається договір, в якому передбачається: цільове використання позикових коштів, строк користування позикою, сума і плата за позику (процент, що сплачується підприємством). Після оформлення кредитного договору банк відкриває для підприємства кредитний рахунок, на якому і обліковуються надані та погашені кредити.

Синтетичний облік розрахунків за короткостроковими позиками на ПАТ «Інгул» ведеться на рахунку 60 «Короткострокові позики». За кредитом цього рахунка обліковуються суми зобов'язань перед банком за одержані позики.

Найчастіше одержана позика зараховується на поточні рахунки і відображається згідно з випискою банку на рахунках за Д-т 31 «Рахунки в банках», а за К-т 60 «Короткострокові позики».

Але короткострокова позика може бути направлена на погашення заборгованості перед постачальниками і підрядчиками, на погашення заборгованості перед бюджетом з податків і на інші цілі. В такому разі суми одержаної позики обліковується на рахунках: за Д-т 63 «Розрахунки з

постачальниками і підрядчиками», Д-т 64 «Розрахунки з бюджетом» та деякі інші, а за К-т 60 «Короткострокові позики».

За користування короткостроковими позиками підприємство згідно з кредитним договором нараховує і сплачує проценти, сума яких відображається на рахунках: за Д-т 951 «Проценти за кредит», а за К-т 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками».

За дебетом рахунка 60 «Короткострокові позики» відображаються операції з погашення зобов'язань щодо позик, а також щодо переведення короткострокової позики в довгострокову в зв'язку зі змінами умов кредитування.

Погашення короткострокової позики і процентів за її користування відображається на рамках: за Д-т 60 «Короткострокові позики» (на суму самої позики), Д-т 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками» (на суму нарахованих відсотків), а за К-т 31 «Рахунки в банках».

Проценти за користування короткостроковими позиками наприкінці звітної періоду відображаються у складі фінансових результатів підприємства: за Д-т 792 «Результат фінансових операцій», а за К-т 951 «Проценти за кредит».

У процесі здійснення підприємницької діяльності суб'єктом господарювання виникає поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, отримані послуги, необхідні для забезпечення нормального функціонування підприємства.

На ПАТ «Інгул» під час придбання матеріальних і нематеріальних цінностей, послуг здійснюється з дотриманням принципу відповідності. Для цього використовується метод нарахування, дотримання якого, з погляду визнання зобов'язань стосовно до своїх кредиторів, потребує від підприємства правильного визначення моменту переходу права власності на відповідні цінності або моменту отримання послуг. Саме на момент переказу права власності, який визначається, наприклад: умовами контракту, за відсутності

одночасного розрахунку у грошовій формі з постачальниками та підрядниками виникають зобов'язання за отримані активи.

Облік розрахунків з постачальниками та підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи і надані послуги ПАТ «Інгул» веде на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками».

По кредиту рахунка 63 підприємство відображає заборгованість за одержані від постачальників і підрядників товарно-матеріальні цінності, прийняті роботи, послуги, по дебету - її погашення, оплата, списання тощо. На ПАТ «Інгул» для обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками використовуються такі субрахунки:

— 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками», на якому ведеться облік розрахунків за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги з вітчизняними постачальниками та підрядниками.

— 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками», на якому ведеться облік розрахунків з іноземними постачальниками та підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги.

— Для узагальнення інформації про розрахунки ПАТ «Інгул» за усіма видами платежів до бюджету, включаючи податки з працівників підприємства, та за фінансовими санкціями, що справляються в дохід бюджету, призначено рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами».

За кредитом рахунку 64 відображаються нараховані платежі до бюджету, за дебетом — належні до відшкодування з бюджету податки, їх сплата, списання тощо. Для обліку розрахунків за податками і платежами ПАТ «Інгул» використовує такі субрахунки:

— 641 «Розрахунки за податками», на якому ведеться облік податків, які нараховуються та сплачуються відповідно до чинного законодавства (податок на прибуток, податок на додану вартість інші податки).

— 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами», на якому ведеться облік розрахунків за зборами (обов'язковими платежами), які справляються

відповідно до чинного законодавства та облік яких не ведеться на рахунку 65 «Розрахунки з страхування».

— 643 «Податкові зобов'язання», на якому ведеться облік суми податку на додану вартість, виходячи із суми одержаних авансів (попередньої оплати) за готову продукцію, товари, інші матеріальні цінності та нематеріальні активи, роботи, послуги, що підлягають відвантаженню (виконанню).

— 644 «Податковий кредит». ведеться облік суми податку на додану вартість, на яку підприємство набуло право зменшити податкове зобов'язання.

Облік розрахунків за зборами на обов'язкове державне пенсійне страхування, на обов'язкове соціальне страхування, на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття тощо, за індивідуальним страхуванням персоналу підприємства, страхуванням майна та за іншими розрахунками за страхуванням на ПАТ «Інгул» ведеться на рахунку 65 «Розрахунки за страхуванням». За кредитом рахунку 65, а також одержані від органів страхування кошти, за дебетом — погашення заборгованості та витрачання страхування на підприємстві. Для обліку розрахунків з страхуванням ПАТ «Інгул» використовує такі субрахунки:

— 651 «За пенсійним забезпеченням», на якому ведеться облік розрахунків з Пенсійним фондом України за збором на обов'язкове державне пенсійне страхування.

— 652 «За соціальним страхуванням», на якому ведеться облік розрахунків з Фондом соціального страхування України за збором на обов'язкове соціальне страхування.

— 653 «За страхуванням на випадок безробіття», на якому ведеться облік розрахунків з Державним бюджетом України за збором на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття.

— 654 «За індивідуальним страхуванням», на якому ведеться облік розрахунків зі страховими організаціями по індивідуальному страхуванню персоналу підприємства, за їх письмовими дорученнями, у разі добровільного

страхування, з нарахованої їм заробітної плати страхових внесків за договорами та по обов'язковому страхуванню, що встановлюється законодавством. Аналітичний облік ведеться за кожним видом зборів і відрахувань, по страхувальниках та окремих договорах страхування.

Облік доходів майбутніх періодів ПАТ «Інгул» ведеться на рахунку 69 «Доходи майбутніх періодів». Аналітичний облік доходів майбутніх періодів ведеться за їх видами, датами їх утворення і визнання доходами звітного періоду.

Варто відзначити, що на підприємстві ПАТ «Інгул» синтетичний облік розрахунків з дебіторами в цілому ведеться вірно, у відповідності до законодавства та описаної теорії обліку. Так само вірно і в повному обсязі (за всіма ознаками) ведеться і аналітичний облік, однак це відбувається, головним чином, завдяки функціонуванню на підприємстві автоматизованої системи обліку 1С «Бухгалтерія», що дозволяє за рахунок аналізу введених первинних документів виводити інформацію в розрізі будь-якої ознаки аналітичного обліку з вище розглянутих. В той же час, оскільки до такої інформації звертаються не постійно, а лише в деяких ситуаціях, можна сказати, що контроль за заборгованістю в розрізі термінів виникнення і погашення, дебіторів є епізодичним, безсистемним і потребує вдосконалення.

3.2. Організація економічного аналізу розрахунків з дебіторами та кредиторами на підприємстві

На ефективність діяльності ПАТ «Інгул» значною мірою впливають створена організаційна структура, якість підготовки облікової інформації, професійний рівень фахівців, належна оцінка отриманих даних, які обумовлюють прийняття управлінських рішень і значною мірою впливають на ефективність діяльності підприємства. Як неоднозначність та не чіткість вітчизняної законодавчої бази відображається на економічних показниках

країни, так і суперечливі методики, норми та методи обліку та аналізу відображаються на результатах діяльності підприємства. Тому для організації ефективної системи обліку та аналізу розрахунків за дебіторською і кредиторською заборгованостями необхідно проводити в рамках цілісної системи, яка б базувалася на одній методиці.

Зміст аналізу дебіторської заборгованості на ПАТ «Інгул» полягає в наступному: її рівень визначається підприємством враховуючи умови розрахунків зі своїми клієнтами. Якщо ці умови жорсткі, то зменшується обсяг продажу продукції так як покупці не мають можливості придбати товар в кредит і, відповідно, зменшується величина дебіторської заборгованості клієнтів. З іншого боку, якщо розрахункові умови послаблюються, з'являється більше замовників, зростає товарообіг і, відповідно, сума дебіторської заборгованості.

Послаблення розрахункових умов, що збільшує дебіторську заборгованість покупців, має свої переваги і недоліки. Так, з одного боку це зростання обсягу продажу продукції та прибутку, а з іншого - збільшення суми безнадійних боргів та додаткові фінансові витрати через наявність на балансі дебіторської заборгованості.

Кредиторська заборгованість постачальникам може розглядатися як безкоштовна позика підприємству. Для сплати боргів постачальникам коли в обігу підприємства немає коштів, підприємству довелося б брати позику у банку або використовувати свій власний капітал. Вигідність кредиторської заборгованості підприємства полягає в тому, що заощаджуються кошти на сплату процентів банку у випадку, коли постачальники одразу вимагають гроші за товар. Проте ПАТ «Інгул» не завжди зацікавлене в одержанні такого кредиту та оперуванні рахунками кредиторів. Оскільки постачальники, як правило, пропонують значні знижки, коли розрахунки за товар здійснюються одразу або через декілька днів після одержання рахунку-фактури. У такому випадку найважливіше вирішити: чи скористатися знижкою, оплатити рахунки одразу, чи придбати товари в кредит і обліковувати кредиторську

заборгованість на балансі. Якщо скористатися знижкою, то підприємство виграє на сумі самої знижки, але програє на відсотках, які треба сплатити банку за надану позику для розрахунків з постачальниками, а також втратить можливість мати безпроцентний кредит.

Аналіз дебіторської і кредиторської заборгованостей потрібно проводити за даними аналітичного обліку по рахунках третього і шостого класів, та він повинен включати наступні елементи:

- оцінку розміру динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості, порівнюючи її розмір на початок і кінець звітного періоду або за декілька звітних періодів;

- вивчення структури дебіторської та кредиторської заборгованості за термінами виникнення з метою з'ясування стану розрахунково-платіжної дисципліни.

На ПАТ «Інгул» аналіз дебіторської заборгованості проводиться згідно з її термінами, що дає можливість чітко уявити стан розрахунків зі споживачами і виявити непогашену заборгованість. Такий аналіз поліпшує проведення інвентаризації стану розрахунків із дебіторами. Аналіз дебіторської заборгованості на ПАТ «Інгул» подано в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Аналіз дебіторської заборгованості за термінами її виникнення
на ПАТ «Інгул» за 2023 р.

Найменування заборгованості	Станом на 31.12.2023 , тис. грн.	У тому числі заборгованість					
		До 3 міс.		3-6 міс.		6-12 міс.	
		Сума, тис. грн.	%	Сума, тис. грн.	%	Сума, тис. грн.	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Торговельна дебіторська заборгованість	87	67	77,01	20	22,99	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	25	25	100	-	-	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами	273	239	87,55	29	10,62	5	1,83
Інша поточна дебіторська заборгованість	4	4	100	-	-	-	-
Разом	389	335	-	29	-	5	-

ПАТ «Інгул» проводить такий аналіз дебіторської заборгованості для того, щоб встановити розмір боргів, виявити заборгованість строком більше 3 місяців і вжити заходи зі стягнення з дебіторів боргів.

З даних таблиці 3.4 видно, що дебіторська заборгованість виникає в цілому на строк до 3 місяців, але дебіторська заборгованість за виданими авансами є найбільшою серед інших заборгованостей, і вона має заборгованість на строк до 12 місяців, що негативно впливає на роботу підприємства.

Значна питома вага в складі джерел коштів ПАТ «Інгул», як відомо, належить позичковим коштам, у тому числі й кредиторській заборгованості.

Тому підприємство вивчає та аналізує поряд з дебіторською заборгованістю і кредиторську, її склад, структуру. Аналіз кредиторської заборгованості ПАТ «Інгул» проводить також згідно з термінами її виникнення (табл.3.5).

Таблиця 3.5

Аналіз кредиторської заборгованості за термінами її виникнення
на ПАТ «Інгул» за 2023 р.

Найменування заборгованості	Станом на 31.12.2023, тис. грн.	У тому числі заборгованість					
		До 3 міс.		3-6 міс.		6-12 міс.	
		Сума, тис. грн.	%	Сума, тис. грн.	%	Сума, тис. грн.	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1721	1357	78,84	256	14,86	108	6,3
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	68	68	100	-	-	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування	45	33	73,33	12	26,67	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці	134	117	87,31	17	12,69	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	357	195	54,62	121	33,89	41	11,49
Інші поточні зобов'язання	251	236	94,02	15	5,98	-	-
Разом	2576	2006	-	421	-	149	-

ПАТ «Інгул» проводить такий аналіз задля того, щоб прийняти до уваги ті заборгованості, які з найбільшим строком, щоб гасити їх в першу чергу, оскільки підприємству можуть загрожувати неустойки та штрафи від простроченої заборгованості кредиторам. Такий аналіз допоможе ще виявити причини виникнення тих чи інших боргових зобов'язань, які не погашені, виявити відповідального, який вчасно не сплатив цю заборгованість кредитору.

Як видно з таблиці, то на ПАТ «Інгул» найбільшу частку складають заборгованості строком до 3 місяців, а в першу чергу потребують погашення поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги та поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами, так як такі заборгованості мають найбільший строк непогашення.

Також, для аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості ПАТ «Інгул» розраховує ряд показників.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, який показує скільки оборотів здійснено за рік коштами, вкладеними до розрахунків. Такий показник ПАТ «Інгул» розраховує як відношення загального обсягу реалізації продукції до середнього розміру дебіторської заборгованості.

$$\text{Кд. з.}_{2013\text{р.}} = \frac{7646}{116+708} = 9,28 \quad (3.1)$$

$$\text{Кд. з.}_{2014\text{р.}} = \frac{9456}{87+273+25+4} = 24,31 \quad (3.2)$$

Для визначення періоду погашення дебіторської заборгованості підприємство визначає такий показник:

$$\text{Чд. з.}_{2013\text{р.}} = \frac{360}{\text{Кд.з.}} = \frac{360}{9,28} = 39 \quad (3.3)$$

$$\text{Чд. з.}_{2014\text{р.}} = \frac{360}{\text{Кд.з.}} = \frac{360}{24,31} = 15 \quad (3.4)$$

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості ПАТ «Інгул» розраховує як відношення собівартості до середнього розміру кредиторської

заборгованості. Цей показник характеризує залучені кошти, які підлягають поверненню.

$$Кк. з. 2013р. = \frac{5538}{3173} = 1,75 \quad (3.5)$$

$$Кк. з. 2014р. = \frac{6936}{2576} = 2,69 \quad (3.6)$$

Для визначення періоду погашення кредиторської заборгованості підприємство визначає такий показник:

$$Чк. з. 2013р. = \frac{360}{Кк. з.} = \frac{360}{1,75} = 206 \quad (3.7)$$

$$Чд. з. 2014р. = \frac{360}{Кд. з.} = \frac{360}{1,69} = 133 \quad (3.8)$$

Отже, на ПАТ «Інгул» строки погашення дебіторської та кредиторської заборгованості зменшилися і це позитивно впливає на діяльність підприємства, адже вона буде погашена в коротші строки порівняно з минулим роком.

ПАТ «Інгул» недосконало проводить аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості, адже підприємство не аналізує стан цих заборгованостей порівняно з минулим роком, як показано в 2 розділі дипломної роботи у таблицях 2.7 та 2.8. Такий аналіз дає змогу визначити ефективність роботи підприємства, адже буде показано на скільки збільшилась або зменшилась заборгованість і допоможе при визначенні подальших шляхів для зменшення дебіторської та кредиторської заборгованості.

Також, на нашу думку, повний аналіз стану дебіторської заборгованості неможливий без порівняння її з рівнем кредиторської заборгованості на ПАТ «Інгул», як показано в 2 розділі дипломної роботи у таблиці 2.10. Зіставлення дебіторської та кредиторської заборгованостей являється одним із етапів аналізу дебіторської заборгованості, дозволяє виявити причини появи дебіторської заборгованості. Такий аналіз дозволяє побачити наскільки дебіторська заборгованість більша або менша порівняно з кредиторською. Як збільшення, так і зменшення дебіторської та кредиторської заборгованості

можуть призвести до негативних наслідків для фінансового стану підприємства. Так, зменшення дебіторської заборгованості порівняно з кредиторською може статися через погіршення стосунків з клієнтами, тобто через зменшення кількості покупців продукції. Збільшення дебіторської заборгованості порівняно з кредиторською може бути наслідком неплатоспроможності покупців. Можна сказати, що якщо кредиторська заборгованість перевищує дебіторську, то підприємство раціонально використовує засоби, тобто на деякий час залучає до обороту засобів більше ніж відволікає з обороту. Тому такий аналіз є важливим і необхідним для ПАТ «Інгул».

Отже, в третьому розділі розглянуто основні елементи облікової політики, яка розкривається у примітках до фінансової звітності, де підприємство висвітлює обрану облікову політику шляхом опису: принципів оцінки статей звітності та методів обліку за окремими статтями звітності. В обліковій політиці ПАТ «Інгул» недосконало розписано документування, строки обробки документів та порядок інвентаризації заборгованості, що суттєво впливає на організацію роботи бухгалтерії та підприємства в цілому. Відповідно до облікової політики на ПАТ «Інгул» суму резерву сумнівних боргів формують виходячи із платоспроможності окремих дебіторів. Охарактеризовано організацію синтетичного і аналітичного обліку дебіторської та кредиторської заборгованості, первинні документи, їх обліку та руху на підприємстві, було показано як саме ведеться економічний аналіз на ПАТ «Інгул». Виявлено недоліки аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості, в частині цих заборгованостей порівняно з минулим роком, що дасть змогу визначити ефективність роботи підприємства.

ВИСНОВКИ

В першому розділі дипломної роботи нами було розглянуто економічну сутність дебіторської та кредиторської заборгованості та здійснено огляд нормативно-правової бази з обліку і економічного аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості. Таким чином, розглянувши дебіторську та кредиторську заборгованість з точки зору економічної теорії, ми дійшли висновку, що не існує єдиного визначення термінів «дебіторська заборгованість» та «кредиторська заборгованість». В цьому ж розділі ми проаналізували законодавчо – нормативні та теоретичні аспекти організації бухгалтерського обліку і аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості. Провели аналіз класифікації згідно різних поглядів та дослідили методику аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємствах України.

У другому розділі надано виробничо-економічну характеристику ПАТ «Інгул» та проведено аналіз фінансового стану, а також аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості. Отримані результати проведених розрахунків показників фінансового стану свідчать, що підприємство, у цілому, є ліквідним і платоспроможним, але відчуває труднощі з мобільністю використання власних коштів. Це може пояснюватись специфічними особливостями даної галузі, а погіршення значень окремих коефіцієнтів на кінець звітного періоду - значними інвестиціями в нове будівництво. Також нами було проаналізовано стан дебіторської та кредиторської заборгованості та виявлено, що кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Це свідчить про залучення підприємством в оборот коштів більше, ніж вилучає з нього.

В третьому розділі розглянуто основні елементи облікової політики, яка розкривається у примітках до фінансової звітності, де підприємство висвітлює обрану облікову політику шляхом опису: принципів оцінки статей звітності та

методів обліку за окремими статтями звітності. В обліковій політиці ПАТ «Інгул» недосконало розписано документування, строки обробки документів та порядок інвентаризації заборгованості, що суттєво впливає на організацію роботи бухгалтерії та підприємства в цілому. Відповідно до облікової політики на ПАТ «Інгул» суму резерву сумнівних боргів формують виходячи із платоспроможності окремих дебіторів. Охарактеризовано організацію синтетичного і аналітичного обліку дебіторської та кредиторської заборгованості, первинні документи, їх обліку та руху на підприємстві, було показано як саме ведеться економічний аналіз на ПАТ «Інгул». Виявлено недоліки аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості, в частині цих заборгованостей порівняно з минулим роком, що дасть змогу визначити ефективність роботи підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дмитренко, О. Розрахункове зобов'язання – правова форма розрахункових відносин / О. Дмитренко // Юридична Україна. – 2010. – № 9. – С. 49-54.
2. Грабова Н. М. Теорія бухгалтерського обліку: підручник / Н.М. Грабова. – К.: А.С.К., 2010. – 266 с.
3. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів 8-ме вид., доп. і перероб. - Житомир: ПП "Рута", 2009. - 912 с.
4. Голов С.Ф., Костюченко В. М. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами: практичний посібник [Електронний ресурс]/ С.Ф. Голов, В.М. Костюченко – Режим доступу: http://ukrknyga.at.ua/load/ekonomika/ekonomika_i_finansi/golov_s_f_kostjuchenko_v_m_bukhgalterskij_oblik_ta_finansova_zvitnist_za_mizhnarodnimi_standartami.
5. Борисов А.Б. Большой экономический словарь [Электронный ресурс]/ А.Б. Борисов. – М.: Кн. Мир – Режим доступу: <http://books.tur-internet.ru/books/2/409034.html>
6. Чебанова Н.В. Бухгалтерський фінансовий облік: посібник [Електронний ресурс]/ Н.В. Чебанова, Ю.А. Василенко. – К.: Академія – Режим доступу: <http://koha.tntu.edu.ua/bib/718>.
7. Загородній А.Г., Партин Г.О., Пилипенко Л.М. Бухгалтерський облік: основи теорії та практики: Підручник. – 2-ге видання. перероб. і доп. – К.: Знання, 2010. – 422с.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання». Затверджений наказом Міністерства фінансів України №20 від 31.01.2000 (із змінами та доповненнями).
9. Бланк И.А. Управление финансовыми ресурсами / И.А. Бланк. – К.: Омега-Л, Эльга, 2011. – 768с.

10. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Партин Г.О., Пилипенко Л.М. Облік і аудит: термінологічний словник. – 2-ге вид., доопр. та доп. – Львів: Видавництво Львівської політехніки; ПП НВФ «Біарп», 2012. – 632 с.
11. Наказ про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства фінансів) № 627 від 27.06.2013р.
12. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Зі змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства фінансів) від 30.11.1999 № 291.
13. Скоробогатова В.В. Бухгалтерський облік та контроль монетарних активів: проблеми теорії та методології: монографія/ В.В. Скоробогатова. - Житомир : ЖДТУ, 2012. - 520 с.
14. Шара Є.Ю. Бухгалтерський облік у бюджетних установах і організаціях: Навч. Посібн./ Шара Є.Ю., Андрієнко О.М., Жидеєва Л.І. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 440 с.
15. Белозерцев В. Щодо товарного кредиту та дебіторської заборгованості на підприємстві/В. Белозерцев//Економіст.—фірма «Колегіум», 2009. – №11. – С. 23-28.
16. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник: у 2 томах[Електронний ресурс]/Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устинко О.А., Юрій С.І.; за ред. С.В. Мочерного – Режим доступу: http://suspilstvo.ucoz.ua/load/ekonomichna_teorija/mochernij_s_slovnik_osnovi_ekonomichnoji_teoriji
17. Крайник О.П. Фінансовий менеджмент: навч. посіб[Електронний ресурс]/ Крайник О.П., Клепікова З.В.. — Режим доступу: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/675.pdf>

18. Дубровська Є.В. Дослідження сутності поняття «Дебіторська заборгованість»/ Є.В. Дубровська// Вісник Сумського державного університету. – Суми: СумДУ, 2009. – № 2. – С. 202-205.

19. Стоун Д. Бухгалтерський учет и финансовый анализ [Електронний ресурс]/ Стоун Д., Хитчинг К.; пер. с англ. Ю.А. Огибин , Г.А. Огибів– Режим доступа: <http://www.vse-uchebniki.ru/stoun-xitching-bu-finansovuj-analiz>

20. Боді Зві. Фінанси: Навч. Посіб. [Електронний ресурс]/ Зві Боді, Роберт Мертон – Режим доступу: <http://www.alleng.ru/d/econ-fin/econ-fin019.htm>

21. Барт Едвардс. Руководство по кредитному менеджменту[Електронний ресурс]/Э. Барт. – Режим доступа: <http://www.bibliotekar.ru/biznes-22/index.htm>

22. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість». Затверджене наказом Міністерства фінансів України від 8 жовтня 1999 року (із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства фінансів від 27.06.2013).

23. Вісник податкової служби України. – Міністерство доходів і зборів України, 2013. – №25. – С. 12-16.

24. Верхоглядова Н.І. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика: навч. практ. посібн. /Н.І. Верхоглядова, В.П. Шило, С.Б. Ільїна. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 546 с.

25. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73.

26. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність». Затверджений Верховною Радою України №996-XIV від 16.07.99р.

27. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291.

28. Податковий кодекс України. Затверджений Верховною Радою України від 02.12.2010 № 2755-VI.

29. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». Затверджене Міністерством фінансів України від 31.12.1999 № 318.

30. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань. Затверджений наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879.

31. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку. Затверджене приказом Міністерства фінансів України №88 від 24.05.95 р.

32. Інструкція з бухгалтерського обліку з податку на додану вартість. Затверджена приказом Міністерства фінансів України від 01.07.97 р. №141.

33. Інструкція про службові відрядження в межах України та за кордон. Затверджена приказом Міністерства фінансів України від 13.03.1998 №59.

34. Закон України «Про обіг векселів в Україні». Затверджений Верховною Радою України від 05.04.2001р. №2374- III.

35. Закон України «Про фінансовий лізинг». Затверджений Верховною Радою України від 11.12.2003р. №1381-IV.

36. Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку № 356 від 29.12.2000р.

37. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: Підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч.зак. [Електронний ресурс]/ – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/78947/>

38. Сук Л. Облік розрахунків з дебіторами і кредиторами // Бухгалтерія в сільському господарстві. - 2013. - №8. - С.2-9.;.43-47

39. Матицина Н. Фінансова політика підприємства як інструмент управління дебіторською заборгованістю//Бухгалтерський облік і аудит.: наук.-пркт. журн.-2012.-№7.- С.25-28

40. Городянська Л. Особливості організації обліку дебіторської заборгованості на підприємств // Бухгалтерський облік і аудит.: наук.-пркт. журн.-2014.- №6.- С.9-16
41. Марченко В. Суть справи заборгованості// Дебет-кредит.- 2012.- №31.- С.18-22
42. М.Ф. Огійчук, В.Я. Плаксієнко, Л.Г. Панченко та ін. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах: Підручник.- 2-ге вид., перероб. і допов./ За ред. проф. М.Ф. Огійчука [Електронний ресурс]/ – Режим доступу: <http://www.lib.odif.odessa.ua>
43. Нашкерська Г. Облік сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості // Бухгалтерський облік і аудит.- 2011.- №7.- С. 27-32.
44. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств // Фінанси підприємств.-2013.-№12.- С.24-36
45. Пилипенко І.І., Редько О.Ю. Основи бухгалтерського обліку за міжнародними стандартами: Навч. посібник.-К., 2011.-184с.
46. Бондаренко О.С. Сучасні підходи до обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці господарювання.// Інвестиції: практика та досвід.-№18.-2013.-С. 36-39.
47. Городянська Л. В. Особливості організації обліку дебіторської заборгованості на підприємств // Бухгалтерський облік і аудит.: наук.-пркт. журн.-2012.- №6.- С.9-16
48. Пятов М.Л. Обязательство как категория бухгалтерского учета [Текст] / М.Л. Пятов // Бухгалтерский учет. – 2014. – № 17. – С. 23-26.
49. Кладієв В. Облік зобов'язань: методологічний аспект [Текст] / В. Кладієв / Збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Кіровоградський державний технічний університет, 2014. – С. 163-164.
50. Сурніна К.С. Зобов'язання і кредиторська заборгованість: проблеми термінології та класифікації [Текст]: зб. наук. праць / Дніпропетровський нац. Університет. – Дніпропетровськ, 2013. – С. 56-58.

51. Бухгалтерський облік [Текст] : навч. посібник / О. Ф. Вербило, З. І. Бойко, Т. П. Кондрицька, В. М. Ярошинський. – К : НАУ, 2014. – 680 с. – ISBN 966-574-454-2.

52. Тараненко В.В. Списання дебіторської та кредиторської заборгованості в податковому та бухгалтерському обліку : Економіка. Фінанси. Право. - 2011. - N 6. - С.26-28

53. Сопко В.В., Гуцайлюк З., Щирба М., Бенько М. Бухгалтерський облік : навчальний посібник Тернопіль: Астон, 2013 ISBN: 966-308-112-0

54. Кузьмін В. Вплив класифікації зобов'язань підприємства на їх аналітичну оцінку [Текст]/ В.Кузьмін // Концепція розвитку бухгалтерського обліку, аналізу і аудиту в умовах міжнародної інтеграції: Міжнародна науково-практична конференція. Тези доповідей. – Київ. – 2013. – С. 22-26.

55. Економічний аналіз: Навчальний посібник
Автор: Серединська В.М., Загородна О.М., Федорович Р.В. [Електронний ресурс]/ – Режим доступу: <http://mirknig.com/2011/03/10/ekonomchniy-analz.html>

56. Економічний аналіз: Навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка [Електронний ресурс]/ – Режим доступу: <http://books.br.com.ua/themes/9/32>

57. ПАТ Миколаївський трансформаторний завод «Інгул» [Електронний ресурс]/ – Режим доступу: <http://www.ntz.com.ua/ru/about-plant>